

KOKEMUKSIA ALVARI-PERHETYÖSTÄ PERHEIDEN JA TYÖNTEKIJÖIDEN KERTOMANA

"Lapsihan on se asia, jonka pitäisi lävistää kaiken tän työskentelyn."

Reetta Mäkinen ja Anni Pasanen
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä,
Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Sosionomi (AMK)+ lastentarhanopettajan
kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mäkinen, Reetta & Pasanen, Anni. Kokemuksia Alvari-perhetyöstä perheiden ja työntekijöiden kertomana: ”Lapsihan on se asia, jonka pitäisi lävistää kaiken tän työskentelyn.” Helsinki, kevät 2010, 58 s., 5 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) / sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää perheiden ja työntekijöiden kokemusten pohjalta lastensuojelun avohuollon Alvari-perhetyöhön liittyviä kehitysideoita sekä sitä, että toteutuuko lapsen osallisuus työskentelyssä ja näkyykö lapsi Alvari-perhetyössä. Opinnäytetyön työelämäyhteistyötahona toimi helsinkiläinen järjestö, joka tuottaa toimintaa ja palveluja lapsiperheille sekä toimii yksinhuoltajaperheiden asiakasjärjestönä ja edunvalvojana.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin käyttämällä teemahaastattelumenetelmää. Haastattelut tehtiin kahdelle perheelle, joista toinen oli jo päättänyt työskentelyn ja toinen oli yhä mukana työskentelyssä. Molempiin perheisiin kuului äiti ja kolme lasta. Opinnäytetyötä varten haastateltiin myös kahta työntekijää. Äidit ja työntekijät haastateltiin yksilöhaastatteluilta, mutta lapset haastateltiin perheittäin ryhmähaastatteluilta. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin lastensuojelua, lastensuojelun avohuoltoa ja perhetyötä, Alvari-perhetyötä, lasten osallisuutta ja etua sekä vanhemmuutta lastensuojelussa.

Analysointi vaiheessa opinnäytetyön teemoiksi tarkentuivat työskentelyprosessi, työntekijöiden valmiudet, lasten osallisuus ja vanhemmuuden tukeminen. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Opinnäytetyön tutkimustuloksista selvisi, että äidit olivat hyvin tyytyväisiä Alvari-perhetyöhön ja työntekijöiden ammattitaitoon. Äidit kokivat Alvari-perhetyön lähtevän heidän tarpeistaan ja resursseistaan käsin. Äidit kokivat, että heidät on kohdattu subjekteina työskentelyn aikana ja heitä on huomioitu parhaiten mahdollistamalla heille oma henkilökohtainen aika työntekijöiden kanssa. Äidit kokivat lasten hyötyvän työskentelystä välillisesti heidän kauttaan. Lasten osallisuuden haasteellisuus nousi esille tutkimustuloksissa. Lapsen kanssa työskennellessä lapsi huomioitiin ja lasta lähestyttiin iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen oli kuitenkin haasteellista Alvari-perhetyössä ja voi jäädä paitsioon äitien tarvitseman tuen vuoksi.

Johtopäätöksinä opinnäytetyössä oli, että äidit tarvitsivat vahvaa tukea ja huomiota Alvari-perhetyössä ja kokivat työskentelyn subjektiivisesti merkitykselliseksi. Äitien subjektiivisuuden korostuminen vei tilaa lapsen subjektiivisuudelta työskentelyprosessissa. Riskinä työskentelyssä on se, että lapsi muuttuu työskentelyn objektiksi silloin, kun lapsen nähdään hyötyvän työskentelystä välillisesti äitien kautta.

Asiasanat: lastensuojelu, avohuolto, perhetyö, osallisuus, lapset, vanhemmuus, kvalitatiivinen tutkimus, Alvari-perhetyö

ABSTRACT

Mäkinen, Reetta and Pasanen, Anni

Alvari family work as experienced by families and employees. "The child should be in the focus of this work."

58 p., 5 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to gather experiences of Alvari family work from the families and employees who have been involved in it. Alvari family work is an open child welfare service. The experiences function as a base in defining ideas on how to develop Alvari family work. It was also studied were the children taken into account as active participants in the Alvari family work process. The study was conducted in collaboration with an organisation from Helsinki, which provided services for families and for single parents.

The qualitative research method was used in the study. The material was gathered by interviewing two families. Both families consisted of a mother with three children. We also interviewed two employees who had worked with the families. The parents and the employees were interviewed individually but the children from both families were interviewed with their siblings. Both the families and the employees were interviewed by using theme interviews.

The results of the analysis indicated that the mothers were very satisfied with Alvari family work and of the employees' professional skills. The mothers' considered that they were treated as individuals in the work process and they had enough personal time with the employees. The children seemed to benefit from the family work indirectly through the mothers. The material gathered from the employees indicated that involving children in the family work was challenging.

The conclusion of the thesis was that the mothers who were involved in the study needed support and attention in the Alvari family work. The threat in giving attention only to mothers in the work process leads to the fact that children pass unnoticed and lack the support and attention that they are entitled to in child welfare family work.

Keywords: open child welfare, family work, mothers

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELU	8
2.1 Lastensuojelun avohuolto.....	9
2.2 Aiempia tutkimuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöstä.....	10
2.3 Lapsen osallisuus ja etu	11
2.4 Vanhemmuus lastensuojelussa.....	13
3 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ	14
3.1 Perhetyön murros.....	15
3.2 Lastensuojelun perhetyön muodot	15
3.3 Kriteerit ja periaatteet työskentelylle	17
3.4 Asiakasperheet.....	18
4 ALVARI-PERHETYÖ	20
4.1 Laatuksiteerit.....	21
4.2 Alvari-perhetyön prosessi.....	21
4.3 Asiakasperheet Alvari-perhetyössä	23
5 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS.....	23
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	24
5.2 Kvalitatiivinen aineisto ja eettisyys	26
5.3 Teemahaastattelu.....	28
5.4 Aineiston analysointi.....	31
5.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Lasten osallisuus.....	35
6.2 Vanhemmuuden tukeminen.....	38
6.3 Työntekijän kompetenssit	39
6.4 Alvari-perhetyön prosessi	40
7 POHDINTA	43
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
LÄHTEET.....	49

LIITTEET

LIITE 1: Alvari-perhetyön laatukriteerit

LIITE 2: Teemahaastattelurunko

LIITE 3: Esimerkki teemakartasta

LIITE 4: Suostumus haastatteluaineiston käyttöön

LIITE 5: Tutkimuslupahakemus

1 JOHDANTO

Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen on ydinasia lastensuojelussa. Avohuollon perhetyön tehtävänä on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatumahdollisuuksia ja -kykyä (Lastensuojelulaki 2007/417, 34 §).

Suomalaisessa lastensuojelutyössä on nähtävissä aikuislähtöisyyden korostumista, jolloin työntekijät keskittyvät työskentelemään aikuisten ongelmien kanssa ja lapsi jää sivurooliin, vaikka YK:n lastenoikeuksien julistus ja vuonna 2008 voimaan tullut lastensuojelulaki painottavat lapsen osallisuutta.

Kristiina Berg (2008, 104) kirjoittaa väitöskirjassaan, että usein perhetyön aloittamiseen vaikuttaa äiti, äidin psyykinen tai fyysinen vointi, vaikutelma äidin persoonallisista piirteistä tai äidin sosiaaliset taidot. Tilanne voi kokonaisuudessaankin rakentua äidin ympärille ja jättää lapset vähemmälle huomiolle. Usein myös työn lopettamista arvioidaan äidin voinnin tai muuttuneen olemuksen kautta. Myös Johanna Hurtig (2003, 37) on käsitellyt väitöskirjassaan lastensuojelun perhetyöhön liittyvää problematiikkaa lapsen osallisuuden näkökulmasta ja kehittänyt tihkuvan auttamisen mallin kuvaamaan lasten asemaa lastensuojelun avohuollon työssä. Malli perustuu välilliseen lähestymistapaan, jossa lapsia autetaan niin sanotusti vanhempien läpi.

Lapsen osallisuuteen ja näkyvyyteen liittyvät kysymykset lastensuojelussa ovat tulleet korostetummin esille lastensuojelulain uudistumisen myötä. Lastensuojelun perhetyön työkäytäntöjen ja työntekijöiden ammatillisen kehityksen kannalta on oleellista huomioida ja sisäistää lapsen oikeus osallisuuteen.

Opinnäytetyömme käsittelee lastensuojelun avohuollon Alvari-perhetyössä mukana olleiden perheiden ja työntekijöiden kokemuksia työskentelystä. Tavoitteenamme on perheiltä ja työntekijöiltä kartoitettujen kokemusten pohjalta selvittää

tää työhön liittyviä kehittämisideoita sekä sitä, että toteutuuko lapsen osallisuus työskentelyssä ja näkykö lapsi Alvari-perhetyössä.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus. Olemme keränneet aineiston opinnäytetyöhömme teemahaastattelun avulla. Teemojamme olivat Alvari-perhetyö, vanhemmuuden tukeminen, lapsen huomioiminen työskentelyssä, Alvari-perhetyöntekijät sekä palaute ja kehittämisideat. Aineiston analyysin seurauksena olemme tarkentaneet teemojamme tutkimustulosten esittelyä varten siten, että ne vastaavat paremmin tutkimuskysymyksiimme.

Olemme törmänneet opinnäytetyötä tehdessämme samaan lapsen osallisuuden ja näkyvyyden ongelmallisuuteen sekä haastavuuteen, kuin mitä myös lastensuojelun perhetyössä on havaittavissa. Pyrimme tutkimustuloksissa tekemään lasta näkyväksi pääasiassa äitien ja työntekijöiden kertoman avulla. Lasten osallisuutta opinnäytetyöprosessissamme tuomme esiin lasten tekemien piirustusten myötä. Lapset ovat tehneet piirustukset haastattelutilanteiden aikana ja ne kuvaavat heidän muistojaan Alvari-perhetyöhön liittyen.

Opinnäytetyömme käsiteosiota olemme kuvanneet yleisen teorian lisäksi käsitteisiin liittyvien aiempien tutkimusten avulla. Tutkimukset tarjoavat mahdollisuuden aiheiden kriittiseen tarkasteluun. Tutkimustulokset esittelemme teemoittain ja pohdinnassa keskitymme käsittelemään lapsen näkyvyyttä vanhemmuuden tukemisen varjossa. Olemme huomioineet oman työskentelyprosessin kuvauksessa lapsen osallisuudesta esiin nousseet haasteet.

KUVA 1. Muisto retkestä elokuviin Alvari-perhetyöntekijöiden kanssa

2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun ydin on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen ja niitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa lastensuojelussa ja perheen huomioiminen on myös tärkeää. Lastensuojelu perustuu siis lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Olemassa on kuitenkin monia muunnelmia, sillä jokainen yksittäinen tilanne eroaa muista tilanteista. (Bardy 2009, 41.) Lastensuojeluun eli lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluu lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lisäksi lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on myös lapselle ja perheelle järjestettävä sosiaalityö. (Räty 2007, 20.) Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 15) määrittelevät lastensuojelun muun muassa lasten elinympäristön kehittämiseen ja kotihoidon tukemiseen sekä perhe- ja yksilökohtaiseen avohuoltoon tai sijaishuoltoon liittyvien tehtävien, palveluiden ja toimenpiteiden kokonaisuudeksi.

Tasapainoinen kehitys, yksilölliset tarpeet ja toivomukset huomioon ottava hyvä hoito, kasvatusta ja lapsen ikään sekä kehitystasoon nähden tarpeenmukainen valvonta ja huolenpito ovat asioita, jotka tulee lastensuojelulain mukaan lapselle tarjota. Tämän lisäksi lapselle tulisi antaa virikkeellinen ja turvallinen kasvuympäristö, lapsen taipumuksia ja toiveita vastaava koulutus ja lasta tulisi kasvattaa niin, että hän saa osakseen turvaa, hellyyttä ja ymmärrystä. Lastensuojelulaki kieltää lapsen alistamisen, ruumiillisen kurittamisen ja loukkaavan kohtelun. Lapsen huollon tulee turvata lapselle läheiset ihmissuhteet, varsinkin suhde lapsen ja hänen vanhempiansa välillä tulisi turvata. (Berg 2008, 42.)

Suomessa lastensuojelutyön painopiste on prosessissa, jonka muodostavat toisiinsa nivoutuneet tiedonkeruu, arviointi ja palvelusuunnitelmat. Lähtökohtana vuorovaikutuksessa ja asiakastyössä on perhekokonaisuuden systeemisen merkityksen tiedostaminen. Täytyy kuitenkin muistaa, että suomalaisen lastensuojelutyön erityispiirre on erilaisten toteutus- ja organisointitapojen iso kirjo. (Hurtig 2003, 18.)

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Viranomaisten, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa on tuettava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävissä sekä pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua tarpeeksi varhain. Lapsi ja perhe ovat myös ohjattava tarvittaessa lastensuojeluun. (Räty 2007, 17–18.) Lastensuojelun järjestäminen kuuluu sosiaalitoimen tehtäviin, mutta sen lisäksi se ulottuu myös muille yhteiskunnallisen ja inhimillisen toiminnan alueille (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 15).

2.1 Lastensuojelun avohuolto

Sosiaalihuoltolain (1982/710) 39. §:ssä todetaan, että sosiaalihuoltoa on ensisijaisesti toteutettava toimintamuodoilla, jotka mahdollistavat itsenäisen asumisen sekä luovat taloudelliset ja muut edellytykset selviytyä omatoimisesti päivittäisistä toiminnoista.

Lastensuojelulain (2007/417) 34. §:n mukaan lastensuojelun avohuollon tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatumahdollisuuksia ja -kykyä. Samalla myös todetaan, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimenpiteisiin välittömästi, jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Lastensuojelulain 36. §:ssä todetaan, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun tukitoimet. Näitä tukitoimia ovat tuen antaminen lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen tukeminen taloudellisesti sekä tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhönsijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevat hoito ja -terapiapalvelut, perheytyö, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta ja muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet.

2.2 Aiempia tutkimuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöstä

Aiempia tutkimuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöhön liittyen ovat tehneet muun muassa Seija Mustajärvi (2008) Pro gradussaan Perhetyöhön sitoutuminen – Lastensuojelun perhetyön asiakkaana olevien vanhempien, perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, Mirja Korkiakangas (2005) lisen-siaatin työssään Perheen voimavaroja etsimässä – Tapaustutkimus asiakasläh-töisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä, Kristiina Berg (2008) väi-töskirjassaan Äitiys kulttuurisina odotuksina ja Johanna Hurtig (2003) väitöskir-jassaan Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lasten-suojelun perhetyön käytännöissä.

Mustajärvi (2008, 36–37) on tutkinut Pro gradu työssään asiakkaan ulkoisia ja sisäisiä sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä Forssan lastensuojelun perhetyössä. Tutkimus on toteutettu teemahaastattelemalla kuutta perhetyön asiakasperheen vanhempaa ja neljää perheiden kanssa työskennellyttä sosiaalityöntekijää ja perhetyöntekijää.

Korkiakangas (2005, 22) on lisen-siaatintyössään tutkinut perhetyötä lastensuo-jelun työtapana. Tutkimuksessaan hän on pyrkinyt rakentamaan kuvaa perhe-työn luonteesta ja toimintatavoista perheiden, perhetyöntekijöiden ja sosiaali-työntekijöiden näkökulmasta.

Berg (2008, 49, 5) on tutkinut väitöskirjassaan äitiyttä lastensuojelun perhetyön ammattilaisten näkökulmasta ja median odotuksia äitiydestä. Tutkimuksen ta-voitteena on tehdä näkyväksi vaihtoehtoisia tapoja konstruoida hyvää äitiyttä. Berg haluaa tutkimuksellaan myös haastaa ihmisiä pohtimaan erilaisten tulkin-tojen perusteita ja seurauksia lastensuojelutyössä.

Hurtig (2003, 12, 41) on väitöskirjassaan tutkinut lasten asemaa ja sen raken-tumista lastensuojelun avohuollon perhetyön käytännöissä. Hurtig tutkii väitös-kirjassaan sitä, miten lasten paikka rakentuu perhetyön tilanteissa ja millaisiin ulottuvuuksiin paikan rakentuminen kiinnittyy sekä sitä, miten paikan rakentu-mista voi selittää ja ymmärtää.

2.3 Lapsen osallisuus ja etu

Aikuislähtöisyys on perinteisesti leimannut suomalaista lastensuojelutyötä. Työntekijät ovat keskittyneet työskentelemään aikuisten ongelmien kanssa ja tällöin lapsi on jäänyt sivurooliin. Lastensuojelulaki ja Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien julistus kuitenkin korostavat lapsen oikeutta päärooliin ja osallisuuteen lastensuojelussa. (Välivaara 2008, 78.)

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008 (Lastensuojelulaki 2007/417). Lailla pyritään turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Viranomaisen tulee ottaa lapsen etu huomioon kaikissa toimenpiteissä. Lastensuojelulaissa korostetaan myös lapsen oikeutta osallistumiseen. Julkisella vallalla on velvollisuus varata riittävät voimavarat perheelle ja lapselle palveluja järjestettäessä. (Räty 2007, 17.)

Lastensuojelussa tulee aina ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Kun lapsen etua määritellään kussakin tilanteessa, on huomioitava lapsen omat mielipiteet ja hänen esittämänsä käsitykset. Lapsella tulee olla riittävästi tietoa eri toimenpidevaihtoehdoista, jotta lapsen etu on toteutettavissa. Hänellä tulee olla myös tarpeeksi tietoa mielipiteensä ja käsityksensä pohjaksi. (Räty 2007, 24–25.)

Kun lapsen etua arvioidaan, on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut ja toimenpidevaihtoehdot turvaavat lapselle muun muassa tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, kasvamisen ja itenäistymisen vastuullisuuteen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Lastensuojelussa tulee toimia mahdollisimman hienovaraisesti ja tukitoimista ja niiden muodoista päätettäessä on aina huomioitava lapsen etu. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4 §.)

Lapsen halukkuus osallistua työskentelyyn ja teemat, joita hän haluaa käsitellä, tulisi ohjata lastensuojelun tapaamisia. Lasta ei saa pakottaa yhteistyöhön. Hänellä on siis myös oikeus olla osallistumatta ja oikeus saada tietoa siitä, miten lastensuojelu toimii ja auttaa lasta. Lisäksi lapsella on oikeus tietää, miksi hänen kanssaan työskennellään. Hänen on saatava kokemus, että työskentely on mielekästä ja merkityksellistä myös hänelle itselleen. (Välivaara 2008, 79–80.)

Korkiakangas (2005, 43–44, 48) kirjoittaa tutkimuksessaan, että asiakaslähtöisyydessä asiakkaat nähdään itsenäisinä ja aktiivisina toimijoina. Perhetyön käynnistäjänä toimii lapsen tilanne ja perhetyöllä tuetaan erityisesti lapsen hyvinvointia. Toiminta kuitenkin pohjautuu ajatukseen, että lapsi hyötyy eniten, kun perhe kohdataan kokonaisuutena. Tutkimuksessa ilmenee, että perhetyössä työskentely tapahtuu usein aikuisten kesken, eli työntekijöiden ja vanhempien ehdoilla. Tällöin lapsi jää helposti ulkopuoliseksi.

Hurtig (2003, 37) kirjoittaa vanhempien kautta tapahtuvasta välillisestä auttamistavasta, joka on pulmallinen lasten kannalta. Välillisessä lähestymistavassa lasten auttamisen kaava rakentuu siten, että lapsia autetaan niin sanotusti vanhempien läpi. Hurtig on kehittänyt tihkuvan auttamisen mallin kuvaamaan lasten asemaa lastensuojelun avohuollon työssä. Malli rakentuu seuraavien oletusten varaan: lasten ongelmat ja avuntarpeet ovat yhteydessä perheeseen ja vanhempiin, lasten auttaminen on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa vanhempia auttamalla ja vanhempien hyötyessä lapsikin hyötyy.

Logiikka tihkuvassa auttamismallissa perustuu näkemykselle, että lapsella on ensisijainen tarve läheissuhteisiin. Ajattelumallille pohjaa antavat psykoanalyttiset-, vaihepsykologiset- ja kiintymyssuhdeteoriat. Läheissuhteen merkityksen korostaminen voi synnyttää ajatusmallin, jossa ajatellaan, että lapsi voi sietää yksinoloa, pettymyksiä, turvattomuutta, puutetta ja jopa satunnaista väkivaltaa, kunhan heiltä ei riistetä yhteyttä varhaisiin ihmissuhteisiin. Tällöin vanhempien auttamisesta tulee keino lasten auttamiseen. (Hurtig 2003, 37–38.)

2.4 Vanhemmuus lastensuojelussa

Varsinkin ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa vanhemmuuden tukeminen on ollut keskeisellä sijalla. Vanhemmuudesta puhuttaessa keskustellaan paljon lapsen huolenpidosta, huoltajuudesta, kasvatuksesta, hoivasta, suojelusta ja emotionaalisesta kohtaamisesta. Katsotaan myös että vanhempien tulisi kyetä huomioimaan lasten yksilölliset tarpeet. (Saarnio 2004, 241–242.)

Tuula Saarnio (2004, 243–244) kirjoittaa Lastensuojelu tänään kirjassa riittävästä ja riittämättömästä vanhemmuudesta. Riittävä vanhemmuus tarkoittaa sitä, että kotoa löytyy riittävästi turvallista ja läsnä olevaa aikuisuutta, joka asettaa turvalliset ja riittävät rajat. Aikuisuuden tulee myös tarjota lapselle rakkautta ja sen on kestettävä lapsen tunteet sekä kyettävä vastaamaan hänen tarpeisiinsa. Riittävä vanhemmuus perustuu siihen, että vanhemmat tuntevat itsensä hyvin ja riittävät itselleen. Riittämätön vanhemmuus puolestaan on vieraantuneisuutta itsestään. Bergin (2008, 41) mukaan lastensuojelussa tyyppillisiä riittämättömän äitiyden muotoja ovat muun muassa hoidon epävakaous, kyvyttömyys vastata lapsen tarpeisiin tai asettaa niitä etusijalle. Riittämättömän äitiyden muodot voivat vaihdella emotionaalisesta välinpitämättömyydestä sadistiseen väkivaltaan ja yksittäisistä teoista vuorovaikutussuhteen ominaislaatuun.

Lastensuojelukontekstissa arvioidaan riittävän hyvän vanhemmuuden määrittelmää tietyille lapselle tietyssä tilanteessa. Arvioinnin tulee pohjata lastensuojelulakiin ja sen sisältämiin käsityksiin sekä lapsen tarpeista että edusta. Lastensuojelulaki puhuu huoltajista ja se määrittelee huoltajuuden kriteerit, jotka samalla toimivat suuntaviivana riittävän vanhemmuuden määrittämiselle. (Berg 2008, 42.)

Korkiakangas (2005, 68, 71–72) on tutkinut vanhemmuuden tukemista lastensuojelun perhetyössä. Hänen mukaansa se koetaan tärkeäksi ja keskeiseksi tavoiteeksi työskentelyssä. Vanhemmuuden tukemiseen katsottiin kuuluvan selvitykset perheen tilanteesta, keskustelut ja ongelmien ratkaisemiset. Korkiakankaan mukaan perhetyö näyttäytyi vanhempien tukemisena ja heidän auktoriteet-

tinsa korostamisena. Näin ollen aikuiset eli vanhemmat ja työntekijät olivat toimijoita ja lapset jäivät toiminnan kohteeksi.

Korkiakankaan (2005, 52–53) määritelmän mukaan vanhemmuuden tukeminen on tilannesidonnainen ja moniselitteinen asia. Erityisen tärkeää on, että vanhemman ja työntekijän välille muodostuu luottamuksellinen suhde. Luottamuksellisen suhteen muodostaminen on ainutkertainen prosessi. Perhetyöntekijän tulisi lähestyä perhettä tasavertaiselta pohjalta, mutta toisaalta työntekijän asettuminen perheen yläpuolelle on välttämätöntä. Tällöin hän voi kertoa perheelle, mitä erityistietoa ja taitoa hänellä on tarjottavana vanhemmuuden ja perheen tukemiseen.

3 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ

Voidaan katsoa, että lastensuojelun perhetyön juuret Suomessa ylettyvät sodanjälkeiseen aikaan, jolloin ensimmäiset Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämät kodinhoitajatyön kurssit käynnistyivät. Kodinhoidon kautta tarjottiin varattomille, monilapsisten perheiden äideille työvoima-apua ja valistusta lasten ja kodin hoidossa. (Reijonen 2005, 8–9.)

Ruotsissa kehitettiin 1970-luvulla intensiivinen perhetyön Hemma hos –malli. Siinä terapeutit jalkautuivat perheiden kotiarkeen. Sosiaalhallitus ja Mannerheimin lastensuojeluliitto aloittivat vuonna 1976 tehostetun perhetyön kokeilun Ruotsin mallin innostamina. (Heino 2008, 20.) Kokeilussa kehitettiin moniongelma-perheille räätälöityä kotipalvelua. Tehostetun perhetyön malli levisi nopeasti ja kodinhoitajan tehtävät muuttuivat enemmän työksi, jossa perheen kanssa keskustellaan ja jossa perhettä autetaan ottamaan vastuuta omasta elämästä. (Reijonen 2005, 8–9.) Tämän jälkeen siitä muodostui melko kattava käytäntö eri kunnissa. Vuonna 1980 jo 80 kuntaa tarjosi tehostetun perhetyön palveluita. Myös muut järjestöt Mannerheimin lastensuojeluliiton lisäksi innostuivat tehoste-

tun perhetyön mallista ja ovatkin kehittäneet ja kokeilleet erilaisia perhetyönmal-
leja. (Heino 2008, 20.)

3.1 Perhetyön murros

Merkittävä murros lastensuojelun perhetyön kehittämisessä tapahtui 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, jolloin tapahtui lastensuojelun laitospalveluiden muu-
tos (Reijonen 2005, 9). Laitosten ja perheiden yhteistyötä lisättiin jo ennen sijoit-
tusta, sen aikana ja sen jälkeen. Laitosten työntekijät myös tekivät enemmän
kotikäyntejä. Keskityttiin aiempaa enemmän koko perheen tukemiseen ja vah-
vistamiseen. Työntekijät itse kutsuivat jo tätä työtä perhetyöksi. Laitospalvelui-
den muuttumisen myötä laitoshuollon menetelmiä alettiin käyttää myös avohuol-
lossa ja samanaikaisesti vahvistui perhetyö. (Heino 2008, 20.)

Lapsiperheissä ei 1990-luvun alun laman jälkeen tarvittu enää niin paljoa kodin-
hoitotyön apua, mutta tehostetun perhetyön tarvetta esiintyi enemmän. Jo täl-
löin perheen lasten tuli olla lastensuojelun tarpeessa, jotta perhe sai kunnallista
kodinhuoltoapua. Perhetyön ammattikunta oli tällöin jo kehittymässä, mutta vasta
vuonna 2003 voidaan katsoa, että kotipalvelu oli lastensuojelun rintamassa kor-
vautumassa perhetyöllä. (Heino 2008, 20.)

Järjestöt alkoivat 1990-luvulla enemmissä määrin kehittää ja tarjota perhetyötä.
Sosiaalitoimistoihin lastensuojelun avohuollon työhön alettiin 2000-luvulla palka-
ta työntekijöitä perhetyöntekijä-nimikkeellä tukemaan sosiaalityöntekijöiden ja
kodinhoitajien työtä. Näin perhetyöntekijöistä muodostui lapsiperhetyöhön uusi
ammattikunta. (Heino 2008, 20–21.)

3.2 Lastensuojelun perhetyön muodot

Lastensuojelun perhetyölle ei ole laadittu tarkkaa määritelmää, eikä sillä ole
vakiintunutta työmuotoa (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Viestilä & Virolainen
2007, 15). Yleensä sillä tarkoitetaan lapsiperheiden kokonaisvaltaista, suunnit-

telmallista ja pitkäjänteistä tukemista. Työskentelyssä korostuvat perheiden elämänhallinta, omien voimavarojen käyttöönoton tuki ja arjessa selviytymisen vahvistuminen. (Puroila 2004, 1.) Perhetyö on asiakasperheiden epävirallista ja virallista tukemista, arjen kasassa pitämistä, perheiden syvällistä tukemista, puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla (Saarnio 2004, 240). Perhetyö voi kohdistua muun muassa ”normaalin perhe-elämän”, kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemiseen (Puroila 2004, 1). Uudessa lastensuojelulaissa perhetyö on määritelty yhdeksi avohuollon tukitoimeksi. Itsenäiseksi sosiaalipalveluksi lainsäädäntö ei kuitenkaan perhetyötä määrittele. Tästä syystä perhetyö yleensä nähdään lähinnä työmenetelmänä. (Järvinen ym. 2007, 11, 15.)

Perhetyössä työntekijä työskentelee ammatillisesti ja tavoitteellisesti perheen tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa. Työskentelyssä on oma erityinen tehtävänsä, joka on perheen tukeminen muutoksessa. Kun perhettä tuetaan, on lähdettävä perheen tarpeista ja niiden mukaan tulee toimia joustavasti ja niihin vastaten. Työskentelyssä pyritään tunnistamaan perheen tuen tarpeet ja tarjoamaan tukea ennen ongelmien kärjistymistä ja muuttumista pysyviksi. (Järvinen ym. 2007, 10, 16.)

Hurtig (2003, 38) kirjoittaa, että keskustelu on tärkeä työväline perhetyöntekijöille kontaktin luomisessa. Yhteistyötä rakennetaan keskustellen, kysyen, neuvotellen ja ehdottaen. Huolen lisäksi työntekijät pyrkivät viestittämään kunnioitusta perheenjäsenten valinnanvapautta kohtaan sekä ymmärtämään vanhempia ja heidän tapaansa toimia. Molempipuolisen luottamuksen avulla yhteistyösuhteen muodostuminen on mahdollista, mutta lapsen rooli suhteen muodostumisessa on vähäinen ja melko passiivinen.

Lastensuojelun perhetyötä tekevät monet erilaiset tahot, monenlaisissa tehtävissä. Perhetyön käsitteitä on lukematon määrä ja käytännöt ovat kirjavia. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 10.) Lastensuojelun perhetyö sisältää moninaisen käsitteentekentän. Lastensuojelutyötä tekevät ammattilaiset puhuvat muun muassa ohjaavasta perhetyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, avotyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, tehostetusta perhetyöstä, kuntouttavasta perhetyöstä ja perhetuki-

työstä. (Saarnio 2004, 240.) Perhetyötä toteutetaan perhetapaamisina, keskusteluina yksittäisten perheenjäsenten kanssa, kotikäynteinä, kerho- ja ryhmätoimintana, retki- ja leiritoimintana sekä perhekuntoutuksena (Järvinen ym. 2007, 16).

Perhetyötä ja sen erilaisia malleja on viime vuosien aikana kehitelty vilkkaasti. Perhetyötä voidaan tehdä monella erilaisella tavalla. Suosittuina vaihtoehtoina viime vuosina ovat olleet voimavarakeskeinen ajattelu ja ratkaisukeskeisyys perinteisen ongelmalähtöisen lähestymistavan sijaan. Lähestymistavan perusajatus on keskittyä ongelmien sijaan ratkaisuihin. Keskeisiä tavoitteita työskentelyssä ovat nähdä asiat ja ongelmat voimavaroina ja päästä eroon toimintata- vasta, joka helposti päätyy eri osapuolten syyttelyyn ja ahdistuneisuuteen. (Saarnio 2004, 247.)

3.3 Kriteerit ja periaatteet työskentelylle

Häggman-Laitila, Ruskomaa ja Euramaa (2000, 36–37) pohtivat Varhaista tukea lapsiperheille: Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä –kirjassa perhetyötä ohjaavia kriteereitä kysymysten avulla. He päätyvät seuraaviin kysymyksiin: Toimiiko työntekijä niin, että perheen omat kyvyt ja voimavarat lisääntyvät ja vahvistuvat? Tulevatko perheenjäsenten omat äänet tarpeeksi kuulluiksi yhteistyössä? Miten työntekijä pitää huolta yhteiskunnan ”terveeseen” perhe-elämään liittyvistä normatiivisista oletuksista? Nämä kysymysmuotoon asetetut kriteerit määrittelevät perhetyön kontekstia, mutta lisäksi tähän kontekstiin tulee sisältyä myös kontrolli ja tuki. Lisäksi perhetyötä voidaan tarkastella myös elementtien projekti ja prosessi avulla. Perhetyö voidaan nimittäin nähdä tavoitteellisenä projektina, jolla on selkeästi määritelty alku ja loppu. Työskentelyssä on myös mukana yhdessä tehdyt tavoitteet. Toisaalta työskentelyssä tulee eteen arvaamattomia ja yllätyksellisiä asioita. Ei voida siis ennustaa varmuudella, mitä perheen elämään kuuluu jonkin ajan kuluttua. Tämän takia perhetyö tulee kohdata myös prosessina, jolla ei ole selkeää alkua ja loppua. Tuki muistuttaa siitä, että työskentelyn tulee suuntautua tulevaisuuteen ja kohti yhteisesti asetettuja tavoitteita. Tuki muistuttaa myös siitä, että toiminta tukee inhimillistä prosessia.

Kontrollin tehtävänä on tuen tavoin varmistaa, että työskentelyn avulla saavutetaan asetetut tavoitteet.

Perhetyötä tehtäessä on syytä muistaa sen kolme keskeistä periaatetta, jotka ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöisyys voidaan nähdä periaatteena, jossa perheet, aikuiset ja lapset ovat asiakkaina itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita. Tällöin perhetyötä voidaan tarkastella perhelähtöisestä, aikuislähtöisestä tai lapsilähtöisestä näkökulmasta. Perhetyö on lapsilähtöistä, kun työskentelyn käynnistää lapsen tilanne ja kun työ on erityisesti lapsen hyvinvointia tukevaa. Perhelähtöisessä työskentelyssä nähdään perheen ja sen jäsenten olevan oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoita. Työntekijän asiantuntijuus liittyy taas työskentelyprosessiin. Työskentelyn ollessa perhekeskeistä työntekijä ja perhe ovat tasavertaisia ja perhe otetaan mukaan keskusteluihin ja päätöksentekoon. (Järvinen ym. 2007, 17.)

Mustajärven (2008, 36–37, 73) tutkimuksessa sitoutuminen perhetyöhön on ymmärretty moniulotteiseksi ja dynaamiseksi prosessiksi ja tärkeimmiksi sitoutumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi nousivat lastensuojeluprosessista alkuarviointi ja perhetyön käynnistysvaihe. Asiakkaan sitoutumiseen liittyviä vaikuttavia tekijöitä olivat arvot, asenteet, motivaatio, tunteet ja sosiaalisten suhteiden vaikutus. Työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus ja työntekijöiden ammattitaito nousivat tutkimuksessa perhetyön toteutuksen tärkeimmiksi asioiksi. Työntekijöiden mielestä tärkeä merkki työskentelyn onnistumisesta on avoimen ja luottamuksellisen suhteen syntyminen vanhempiin.

3.4 Asiakasperheet

Perhetyön tarve voi ajoittua lastensuojelun työprosessin eri vaiheisiin. Se voi kohdistua ennalta ehkäisevästä vaiheesta huostaanoton uhan tilanteeseen sekä jälkihuoltoon. (Heino ym. 2000, 12.) Lastensuojelun perhetyön asiakkaana voivat olla sekä tilapäisen tuen tarpeessa olevat että pitkäaikaista tukea tarvitsevat perheet (Saarnio 2004, 240). Perhetyön asiakaskuntaan kuuluu sekä hyvinvoivia että kriisiytyneitä perheitä. Lastensuojelun perhetyön asiakasperheet ovat

kuitenkin usein tilanteessa, jossa ongelmat ovat jo kasaantuneet ja kriisiytyneet. Usein näissä perheissä lapsen tai lasten kasvu ja kehitys on todettu olevan vaarassa kodin olosuhteiden takia. Perheille annettavan perhetyön kesto ja intensiivisyys määrittyvät tilanteen mukaan ja sama perhe voi saada perhetyötä useammankin kerran. Pääsääntöisesti tällaisten perheiden kanssa työskentely on pitkäkestoista. (Järvinen ym. 2007, 15, 44.)

Perhetyössä mukana olevien perheiden vanhempien tilannetta kuvaa monesti vanhempien jaksamattomuus, avuttomuus, osaamattomuus, vanhemmuuden riittämättömyys, vanhempien mielenterveysongelmat ja taloudelliset ongelmat (Heino 2008, 12). Mustajärvi (2008, 39) on tutkinut vanhempien kokemuksia perhetyön aloittamisen syistä. Tärkeimmäksi tekijäksi perhetyön aloittamiseksi vanhemmat kokivat huolen omasta jaksamisestaan erilaisten elämäntilanteiden kuormittavuuden vuoksi. Perhetyö oli vanhempien näkemyksen mukaan käynnistetty siksi, että he saivat konkreettista apua lasten- ja kodinhoitoon.

Lastensuojelun perhetyössä tavoitteena on perheen tilanteen tarkempi selvittely ja arviointi sekä työskentely yhdessä hyväksytyin muutoksen aikaansaamiseksi (Järvinen ym. 2007, 43). Usein tavoitteena saattaa olla lapsen sijoituksen ehkäiseminen (Heino ym. 2000, 12). Lastensuojelun perhetyössä yhdistyvät viranomaisten perheille kohdistama tuki ja kontrolli. Tämä asetelma tuo työskentelyyn haasteita. (Saarnio 2004, 248.)

Korakiakangas (2005, 47, 62) on tutkinut sitä, että kokevatko perheet perhetyöhön osallistumisen vapaaehtoiseksi. Perheet kokivat, että saivat itse päättää aloitetaanko perhetyö vai ei. Osa perheistä kuitenkin mainitsi vapaaehtoisen pakon. Tällä he tarkoittivat sitä, että perhetyöstä kieltäytymisestä olisi tullut seuraamuksia. Sekä työntekijöiden että perheenjäsenten mielestä perhetyön vapaaehtoisuus oli näennäistä, koska perheillä ei ollut todellista valinnanvapautta.

4 ALVARI-PERHETYÖ

Alvari-työ aloitettiin vuonna 1989 osana kymmenen valtakunnallisen keskusjärjestön kotipalveluprojektia, jota Raha-automaattiyhdistys tuki (Niemi 1999a, 17). Aluksi toiminta oli kotipalvelua (Niemi 2002a, 17). Työn kehityksen projektivaihe päättyi vuonna 1994 ja silloin Alvari-kotipalvelu määriteltiin kaikille lapsiperheille annettavaksi suunnitelmalliseksi, intensiiviseksi, pitkäjänteiseksi ja eri viranomaisten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa tehtäväksi avuksi kotiin. Vuonna 1999 Alvari-työn määritelmä muuttui kotipalvelusta lastensuojelun perhetyöksi ja näin ollen siitä tuli kohdennettua erityispalvelua. (Niemi 2002a, 19.) Vuonna 2002 tehdyn Alvari-perhetyön mallin kehittämisen seurauksena työstä alettiin puhua terapeuttisena, hoidollisena auttamisena, joka tapahtuu toimimalla yhdessä perheen kanssa (Niemi 2008, 6).

Vuonna 2008 ilmestyneessä Helena Niemen kirjassa ”Lapset alkoivat nauraa: raportti Alvari-perhetyöstä, perheiden tilanteesta, huolesta ja muutoksesta” Alvari-perhetyö määritellään erityisesti lastensuojeluperheiden tarpeisiin kehiteykseksi kotona tehtävän työn malliksi, jossa auttaminen on terapeuttista ja se tapahtuu vuorovaikutuksessa perheen ja sen verkostojen kanssa (Niemi 2008, 6). Työskentelyssä yhdistyvät muun muassa konkreettinen apu, keskustelut ja työntekijän taidot ja sen pohjana ovat kontakti ja luottamus (Niemi 2002b, 42). Asiakassuhteet kestävät yleensä 1–2 vuotta (Niemi 2008, 6). Työskentelyä koordinoidaan valtakunnallisesti ja laatua valvotaan ja työtä kehitetään liiton ja jäsenyhdistysten yhteistyönä (Niemi 1999a, 17).

Alvari-perhetyö on ei-viranomaisluonteista, mikä vaikuttaa sekä työskentelyyn että asiakassuhteen ja luottamuksen rakentumiseen. Työntekijöihin ei kohdistu viranomaistyöhön liittyviä hallinnollisia institutionaalisia epäilyjä. Perheiden ei ole tarvinnut todistella omaa kunniallisuuttaan työntekijöille. Nämä asiat ovat vaikuttaneet siihen, että asioista on voitu puhua niiden oikeilla nimillä ja sen kautta muutos on tullut mahdolliseksi. (Niemi 2008, 27.)

Raha-automaattiyhdistys eli RAY maksaa Alvari-perhetyöstä 45 % ja kunta ostaa palvelua 55 %:n osuudella kustannuksista (Niemi 1999c, 61). RAY ilmoitti syksyllä 2006, ettei voi enää myöntää avustuksia palveluihin, joita kunnat järjestävät ostamalla niitä järjestöiltä. Vuoden 2006 lopulla RAY teki linjauspäätöksen, jonka mukaan Alvari-perhetyön avustaminen loppuu vuoden 2010 jälkeen. Syyksi ilmoitettiin se, että Alvari-perhetyön asiakkaina olevat perheet tulevat kunnan muista palveluista ja näiden perheiden palveluiden järjestämisen katsotaan lastensuojelulain mukaan kuuluvan kunnalle. (Niemi 2008, 8.)

4.1 Laatuksiteerit

Vuonna 1994 Ensi- ja turvakotien liitossa luotiin suositukset, jotka tuli huomioida jäsenyhdistyksessä toimintaa aloitettaessa. Vuonna 1999 työlle aiemmin tehdyt suositukset muuttuivat virallisesti laatuksiteereiksi. Vuonna 2002 kriteerit uudistettiin ja tällöin alettiin puhua Alvari-perhetyöstä erityisesti lastensuojeluperheille kehitettynä perhetyön mallina, jossa hoidollinen ja terapeuttinen auttaminen tapahtuu toiminnassa yhdessä perheen kanssa. Tästä johtuen voidaan sanoa Alvari-perhetyön olevan tietty lastensuojelun tuote, jonka laatu perustuu vahvistettuihin ja valvottuihin kriteereihin. (Niemi 2002a, 19.) Alvari-perhetyön laatuksiteerit muodostuvat perhetyön työnantajaa koskevista, työntekijää koskevista, Alvari-perhetyön prosessia koskevista laatuksiteereistä ja Alvari-perhetyön koordinaation kriteereistä. (Niemi 2008, 44; LIITE 1).

4.2 Alvari-perhetyön prosessi

Asiakkaaksi Alvari-perhetyöhön perheet tulevat yleensä kunnan lastensuojelun kautta (Niemi 1999b, 37). Osa Alvari-perhetyön asiakkaista on tullut myös muiden tahojen, kuten neuvolan, mielenterveystoimiston, lastenpsykiatrian ja maahanmuuttajatoimiston lähettäminä. Osa perheistä on hakeutunut asiakkaiksi myös itsenäisesti. (Niemi 2008, 16.)

Ennen kuin asiakasperheen kanssa varsinaisesti lähdetään työskentelemään, on tehtävä esityötä. Perheen historiaa, voimavaroja ja lähiverkosta tulee selvittää esityöskentelyvaiheessa. Kun Alvari-perhetyöhön otetaan mukaan uusi perhe, järjestetään perheen, sosiaalityöntekijän ja Alvari-perhetyöntekijöiden kesken kokous. Kyseisessä kokouksessa ei vielä tarvitse tehdä päätöksiä tai sopimuksia työskentelystä. (Niemi 1999b, 39, 42.) Työskentelyn alussa, ennen sopimuksen tekoa, Alvari-perhetyössä on kuukauden mittainen harkinta-aika, jota voidaan pitää onnistuneen asiakassuhteen luomisen edellytyksenä. Tämän kuukauden aikana asiakasperhe saa itse päättää haluaako juuri sellaista tukea, mitä Alvari-perhetyö tarjoaa. Jos perhe kokee, että Alvari-perhetyö on heille sopiva tukimuoto, allekirjoitetaan kirjallinen sopimus kunnallisen lastensuojelun, perheen ja Alvari-perhetyöntekijöiden kesken. Samalla kun sopimus työskentelystä allekirjoitetaan, tehdään myös konkreettiset tavoitteet työskentelylle. Tavoitteiden tulee tähdätä positiiviseen toimintaan sekä olla tarpeeksi pieniä ja niiden tulee sopia perheen päivittäiseen arkeen. (Niemi 2002b, 37, 39–40.) Tavoitteet voivat olla esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen erilaisilla sovitulla keinoilla tai arkielämän hallintaan liittyvät seikat. Sopimusta ja tavoitteita tehdessä sovitaan myös kuinka usein Alvari-perhetyöntekijät perheessä käyvät. (Niemi 1999b, 39–40.)

Puheen ja sanojen merkitys on usein lastensuojeluperheillä häilyvää. Perinteiset terapiat eivät tämän takia toimi. Tällaisissa tapauksissa tekojen merkitys korostuu ja psykoterapeuttinen auttaminen tapahtuu toiminnan kautta. Alvari-perhetyöntekijät ovatkin joutuneet hankkimaan kokemusta erilaisista menetelmistä. Esimerkkeinä näistä ovat aktiivinen kuuntelu, sukupuoli ja verkostokartat. (Niemi 2002b, 39.) Kun työskentelyä ollaan päättämässä asiakasperheen kanssa, on edettävä maltillisesti ja lopettamisprosessia varten täytyy varata aikaa. Työskentelyn ollessa loppuvaiheessa tulee myös miettiä, tarvitseeko perhe jatkohoitoa vai onko perhe tarpeeksi voimakas pärjäämään omin voimin. (Niemi 1999b, 42.)

4.3 Asiakasperheet Alvari-perhetyössä

Ensi- ja turvakotien liiton perhetyön kehittämispäällikkö Helena Niemi on tutkinut Alvari-perheitä useassa kirjassaan. Niemen mukaan Alvari-perhetyötä tehdään sellaisissa perheissä, joissa lasten laiminlyöntiä esiintyy paljon ja joissa lapset elävät turvattomissa oloissa. Perheiden kuva on vuodesta toiseen pysynyt suurelta osin samankaltaisena. Monessa tapauksessa taustalta löytyy ero, päihteitä tai väkivaltaa. Näiden lisäksi perheiden taustasta saattaa löytyä esim. mielen-terveys- ja toimeentulo-ongelmia sekä kasvatuskyyttömyyttä. Monet asiakasperheistä ovat pienituloisia ja riippuvaisia yhteiskunnasta. Karkeasti jaoteltuna asiakkuuden syyt voidaan jakaa neljään osaan: 1) äidin väsymys ja masentuneisuus, 2) arjen kaoottisuus, 3) ero, väkivalta, päihteet ja 4) kasvatus- ja kouluongelmat. Nämä syyt linkittyvät toisiinsa monin eri tavoin. Lastensuojelu on ollut huolissaan näistä perheistä ja joissakin tapauksissa on puhuttu jopa huostaanoton mahdollisuudesta. (Niemi 2008, 9-10, 13, 16.)

Vuonna 1999 tehdyssä tutkimuksessa selvisi, että lasten laiminlyöntiä ilmeni melkein kaikissa Alvari-perhetyön asiakasperheissä. Luonteeltaan tämä laiminlyönti oli pääasiassa passiivista henkistä laiminlyöntiä, joka asiakasperheissä ilmeni mm. rajattomuutena, säännöllisen elämänrytmin puutteena, tunteettomuutena ja epärealistisina, ikätasoa vastaamattomina odotuksina lapsen suhteen. (Niemi 2002b, 40.)

5 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen käsite voidaan yksinkertaistaa siten, että se kuvaa ei-numeraalisen aineiston ja analyysin muotoja. Kvalitatiiviseen aineistoon voidaan kuitenkin myös soveltaa erilaisia lukutapoja, kuten kvantitatiivisia. (Eskola & Suoranta 1998, 13.) Kvalitatiivisen tutkimuksen käsitteeseen sisältyy joukko erilaisia tutkimuskäytäntöjä, jotka ovat tulkinnallisia. Kvalitatiivi-

sen tutkimuksen määrittelyä vaikeuttaa se, ettei sillä ole selkeästi omaa teoriaa, paradigmaa tai metodeja. (Metsämuuronen 2006, 83.)

Eskola ja Suoranta (1998, 14–15) ehdottavat kvalitatiivisen tutkimuksen piirteiksi seuraavia tunnusmerkkejä: aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis- induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji ja tulosten esitystapa sekä tutkijan asema ja narratiivisuus. Empiirisen ilmiön tutkimisessa kvalitatiivisia menetelmiä tulee pitää työkaluina ja kohdeilmiön käsitteellisen pohdinnan merkitystä tulee korostaa.

Kvalitatiivinen tutkimus ei pyri tuottamaan tilastollisia yleistyksiä vaan pikemminkin tarkoituksena on kuvata jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa ja antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. On tärkeää, että henkilöillä, joilta tietoa laadulliseen tutkimukseen kerätään, on kokemusta tutkittavasta asiasta ja heidät on harkitusti valittu tutkimukseen. Tutkimukseen käytettävä aineisto ja sen hankintametodien harkinnanvaraisuus ja sopivuus ovat kuitenkin tutkimuksen tekijän päätettävissä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.)

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Aloitimme opinnäytetyöprosessin vuoden 2008 helmikuussa osallistumalla ryhmäohjauksiin. Meillä ei tällöin ollut vielä opinnäytetyön aihetta, mutta tiesimme aihealueen, josta halusimme työn tehdä. Olimme rajanneet aihealueen lapsiin, perheisiin ja lastensuojeluun. Aihealueet muotoutuivat opintojemme suuntausten mukaan sekä sen vuoksi, että toinen meistä suorittaa sosionomitutkinnon lisäksi lastentarhanopettajan pätevyyden. Aihe opinnäytetyöllemme löytyi syksyllä 2008 harjoittelupaikan myötä. Aiheen ja mahdollisuuden työelämäyhteistyöhön tarjosivat Alvari-perhetyöntekijät, jotka toimivat Helsingissä perhepalveluita tuottavassa järjestössä. Emme mainitse kyseistä järjestöä nimeltä, koska olemme sitoutuneet haastateltavien henkilöllisyyden tunnistamattomuuteen sekä tutkimusluvassa että erillisenä lupauksena vanhemmille.

Alvari-perhetyöntekijät toivoivat opinnäytetyön tutkivan perheiden kokemuksia työskentelystä sekä tuovan esille mahdollisia kehittämideoita. Työntekijät kuitenkin painottivat, etteivät he halua rajata aihetta enempää ja saimme siten vapaat kädet menetelmien valintaan ja aiheen työstämiseen.

Eskola ja Suoranta (1998, 34–35) ohjeistavat tutkijaa aiheen valinnassa siten, että aihe alkaa olla kohdillaan silloin, kun se kiinnostaa, mutta eroaa omasta kokemuspööristä jonkin verran. Ihannetapauksessa aihe ei saisi olla liian läheinen, jotta riittävä etäisyys ja mahdollisimman monipuolinen tarkastelukulma säilyisi tutkimusprosessin edetessä. Hyvä aihepiiri ei kuitenkaan ole takuu hyvälle tutkimukselle (Metsämuuronen 2006, 21).

Lähdimme työstämään tutkimusideaamme Alvari-perhetyöntekijöiltä saamiemme suuntaviivojen mukaisesti. Etenkin kokemuksellisuus ja sen tutkiminen korostuivat ideoinnin aikana. Pohdimme erilaisia haastattelumenetelmiä, joilla saisi aineistoa kokemusten kartoittamiseen. Hahmottelimme ideapaperille opinnäytetyömme osa-alueita laajasti ja kävimme niitä läpi opinnäytetyötämme ohjaavien opettajien kanssa ryhmätapaamisissa. Ideointivaiheessa päädyimme kvalitatiivisen tutkimuksen tekemiseen. Koimme, että kvalitatiivinen tutkimusote ja haastattelu aineiston hankintamenetelmänä vastaisivat paremmin kokemusten tutkimiseen kuin esimerkiksi kyselylomake.

Tutkimusprosessi etenee siten, että tutkimusideasta siirrytään tutkimusongelman tarkempaan määrittelyyn (Eskola & Suoranta 1998, 36). Tutkimusongelma muotoutuu aiheeseen liittyvien suhteellisen tarkkojen kysymysten avulla. Kirjallisuuden perehtyminen edesauttaa tutkijan omaan tutkimusongelmaan soveltuvan teoreettisen pohjan löytymisessä. (Metsämuuronen 2006, 24.) Hirsjärvi ja Hurme (2000, 15) tuovat esiin näkemyksensä, jonka mukaan tutkimusongelma on tärkein ja vaikuttavin tekijä tutkimuksessa, sillä sen muotoileminen synnyttää päätöksiä tutkimusasetelmasta, aineiston luonteesta sekä aineiston hankinnan menetelmistä. Corbin ja Strauss (2008, 25) kuitenkin kehottavat kvalitatiivisen tutkimuksen tekijää jättämään tutkimusongelman rajauksen sellaiseksi, että sii-

nä on tarpeeksi joustonvaraa ja mahdollisuus tutkia käsiteltävää asiaa syvällisesti.

Tutkimusongelman tarkempi määrittely selkeytyi opinnäytetyön ryhmätapaamisissa käytyjen keskusteluiden avulla. Tutkimusongelmaksi muodostui perheiden ja työntekijöiden kokemukset Alvari-perhetyöstä. Tavoitteena oli kokemusten kartoittamisen myötä vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millaisia kehittämisideoita perheiden ja työntekijöiden haastatteluista nousee Alvari-perhetyöhön liittyen? Miten lapsi näkyy Alvari-perhetyössä?

Pohdimme sitä, millä metodilla kokemuksellisuutta voidaan tutkia ja kuinka suuren aineiston tutkimuksen tekeminen vaatii. Keskusteltuamme Alvari-perhetyöntekijöiden ja ohjaavien opettajien kanssa päädyimme siihen, että haastatteluaineiston keräämisessä ei ole tärkeää määrää vaan laatua. Päädyimme siihen ratkaisuun, että kahden perheen haastatteluaineisto on riittävä työlemme. Päätimme tässä vaiheessa haastatella perheiden lisäksi myös työntekijöitä. Perheiden haastatteluissa halusimme erityisesti nostaa myös lasten äänen esille. Kävimme läpi erilaisia haastattelumahdollisuuksia, mutta kirjallisuuteen perehdyttyämme päätimme käyttää teemahaastattelumenetelmää. Nämä lähtökohdat olivat pohjana tutkimussuunnitelmalle, jonka teimme maaliskuussa 2009. Tutkimussuunnitelman pohjalta haimme tutkimuslupaa (LIITE 5) työelämäyhteistyötahonamme olevan järjestön hallitukselta, joka hyväksyi tutkimuslupahakemuksemme hallituksen kokouksessa huhtikuussa 2009.

5.2 Kvalitatiivinen aineisto ja eettisyys

Kvalitatiiviselle tutkimukselle luonteenomaista on kerätä aineisto, jota on mahdollista tarkastella eri näkökulmista. Aineiston ei tulisi koostua havainnoista, jotka on tehty yhden ainoan metodisen näkökulman kautta. Kvalitatiivinen tutkimuksen aineisto voi koostua tutkijasta ja tutkimuksen tekemisestä riippumatta tai osallistuvan havainnoinnin keinoin. Ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus sekä kompleksisuus ovat kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä (Alasuutari 1999,

84.) Haastattelut ja havainnoinnit ovat esimerkkejä tekstiaineistosta, jonka synnyn tutkija on vaikuttanut (Eskola & Suoranta 1998, 15).

Hyödyllistä ja ensisijaisen tärkeää on tutustua tietoon ja kirjallisuuteen, joka koskettaa tutkittavaksi valittua aihepiiriä, sillä tieteelliselle tiedolle luonteenomaista on tiedon kasaantuminen eli kumuloituvuus. Tutkimuksen eteneminen voidaan kuitenkin toteuttaa myös siten, että tutkija menee hankkimaan aineistoa turvautuen omiin ratkaisuihinsa siitä, mikä on oleellista tietoa, miten tietoa voidaan saada ja mikä tutkimusongelmassa on ensisijaista ja tärkeää tietoa. Jos tutkimusta lähestyy siitä lähtökohdasta, ettei aihepiiriin ole perehtynyt ennen aineiston keräämistä, on täysin kerätyn aineiston varassa. (Metsämuuronen 2006, 23–24.)

Halusimme kerätä kvalitatiivisen aineiston, joka vastaa kokemusten kautta kehitysideoihin ja lasten näkyvyyteen Alvari-perhetyössä. Päätimme, että paras tapa kokemusten kartoittamiseen oli teemahaastattelumenetelmällä. Alvari-perhetyöntekijät auttoivat meitä tutkimukseemme sopivien perheiden löytymisessä kertomalla meille perheistä, jotka heidän näkemyksensä mukaan voisivat suostua haastatteluihin. He myös tarjosivat vaihtoehdoksi sitä, että voimme tutustua perheitä koskeviin lausuntoihin ja asiakirjoihin. Tämän vaihtoehdon kuitenkin hylkäsimme, koska ajattelimme sen aiheuttavan meille ennakkokäsityksiä, jotka vaikuttaisivat haastattelurunkoon ja haastattelukysymyksiin. Halusimme lähestyä perheitä mahdollisimman neutraaleista ja objektiivisista lähtökohdista käsin ilman ennakkokäsityksiä, jotka voisivat haastattelutilanteessa vaikuttaa siihen, kuinka kuulemme ja tulkitsemme perheiden vastauksia. Tästä syystä päätimme myös, että haastatteleme työntekijät vasta sen jälkeen, kun olemme haastatelleet perheet.

Arja Kuula (2006, 104–106) kirjoittaa, että tutkittaville on annettava kirjallinen tieto tutkimuksesta vastuussa olevista tahoista ja siitä keihin voi ottaa yhteyttä lisätietojen saamiseksi. Tutkittavien motivoimiseksi on hyvä kertoa tutkimuksen pääaiheet ja se millaista tietoa tutkimuksella tavoitellaan. Erityisesti silloin, kun tutkitaan arkaluontoisia aiheita, on tärkeää, että ihmiset saavat riittävästi tietoa, jotta voivat arvioida haluavatko he osallistua tutkimukseen. Tutkittavilla pitää

lisäksi olla tietoa siitä, mitä osallistuminen tutkimukseen konkreettisesti tarkoittaa eli onko kyseessä kertaluontoinen aineistonkeruu, edellyttääkö osallistuminen kirjoittamista vai vapaamuotoista keskustelua, onko kyseessä yksilö- vai ryhmähaastattelu ja miten haastattelu tallennetaan.

Sovimme Alvari-perhetyöntekijöiden kanssa, että he esittelevät aiheen perheelle ja kartoittavat perheiden mielenkiintoa osallistua haastatteluihin. Toimitimme perhetyöntekijöille tietoa omista yhteystiedoistamme, opinnäytetyömme tavoitteista ja teemahaastattelurungon (LIITE 2), jonka Alvari-perhetyöntekijät esittelivät perheille. Informoimme Alvari-perhetyöntekijöiden kautta perheitä, että pyrimme saamaan haastatteluaineiston kertahaastattelulla haastatteleamalla kummankin perheen äitiä ja lapsia samanaikaisesti, mutta erikseen. Annoimme myös perheille mahdollisuuden siihen, että heidän niin halutessaan voisimme järjestää tutustumiskerran, jossa tapaisimme perheet ja kertoisimme työstämme ja sen tavoitteista enemmän. Perheet eivät kuitenkaan kokeneet tarvitsevansa ennakkotapaamista meidän kanssa. Työntekijöiden kautta myös informoimme perheitä aikataulusta, jolloin pyrimme haastattelut toteuttamaan. Alvari-perhetyöntekijät informoivat perheitä ja sen jälkeen meitä perheiden suostumuksesta ja siitä, kuinka perheet olivat toivoneet haastatteluiden toteutuvan.

5.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu kohdistetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Menetelmä perustuu oletukseen siitä, että kaikkia yksilön kokemuksia, uskomuksia, ajatuksia ja tunteita voidaan tutkia teemahaastattelun avulla. Se ei edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta, vaan korostaa haastateltavien elämysmaailmaa sekä heidän subjektiivisia määritelmiään tilanteista. Teemahaastattelumenetelmä ei ole sidoksissa niin kvantitatiiviseen kuin kvalitatiiviseenkaan leiriin, eikä se sitouta tiettyihin haastattelukertojen määrään. Menetelmän käyttö ei myöskään määrittele sitä, miten syvälle aiheen käsittelyssä mennään. Keskeistä teemahaastattelumenetelmässä on se, että haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijasta. Siten haastattelu vapautuu pääosin tutkijan näkökulmasta ja antaa tilaa tutkittavi-

en äänelle. Teemahaastattelussa huomioidaan keskeisiksi asioiksi ihmisten tulkinnat ja heidän antamat merkitykset asioille sekä merkitysten syntyminen vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 47) toteavat teemahaastattelun olevan puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Eskola ja Suoranta (1998, 87) määrittelevät puolistrukturoidun haastattelun siten, että kaikille haastatteluun osallistuville on samat kysymykset, mutta vastausvaihtoehtoja ei ole ennalta määriteltä. Tämä mahdollistaa haastateltavien vastaamisen omin sanoin.

Keräsimme aineistomme opinnäytetyöhömme käyttämällä tekemäämme teemahaastattelurunkoa (LIITE 2). Rakensimme teemahaastattelurungon perehtymällä kirjallisuuteen ja pohtimalla teema-alueita, joiden ajattelimme kartoittavan kokemuksia eri näkökulmista sekä vastaavan kehitysideoihin ja lapsen näkyvyyteen työskentelyssä. Pyrimme tekemään teemahaastattelurungosta sellaisen, että se olisi tarpeeksi neutraali, koska lastensuojelu voi olla perheille aihealueena arka. Muodostimme teemoista sellaisia, että perheillä oli valinnanvapaus päättää, mitä he haluavat kertoa omasta perhetyöprosessistaan. Ennen haastatteluja pilkoimme teemat osiin ja avasimme niitä itsellemme. Syynä menettelytapaan oli se, että olemme kokemattomia haastattelijoita ja avaamalla teemat itsellemme pystyimme pitämään haastattelutilanteen hallittavampana ja selkeämpänä. Tallensimme haastattelut nauhurilla. Vuorottelimme keskinäistä työnjakoa äitien ja lasten haastatteluissa.

Kaikki haastattelu tehtiin kesäkuussa 2009 ja käytimme kaikissa haastatteluissa samaa teemahaastattelurunkoa (LIITE 2), mutta lasten haastatteluissa sovelsimme haastattelutapaa ja –runkoa lasten iät huomioon ottaen. Lasten haastatteluissa lähestyimme lapsia heidän ehdoillaan. Loimme lapsille toiminnalliset haastattelutilanteet, joissa lapsilla oli mahdollisuus esimerkiksi piirtää tai leikkiä kanssamme. Halusimme lasten kohdalla välttää liiallista haastattelun tuntua, koska aihealue oli intiimi ja halusimme, että lapset kokivat tilanteen turvalliseksi.

Ennen haastatteluiden alkua kävimme vielä uudestaan äitien kanssa läpi haastattelun tavoitteet, aineiston säilyttämiseen ja hävittämiseen liittyvät sekä tunnis-

tettavuuteen liittyvät seikat. Äidit toivoivat, ettei heitä pystyisi tunnistamaan opinnäytetyössä ja olemme huomioineet sen opinnäytetyöprosessimme eri vaiheissa ja kirjallisessa työssämme. Lisäksi annoimme äideille ennen haastattelun alkua oman kopion teemahaastattelurungosta (LIITE 2) ja kävimme äitien kanssa läpi suostumuspaperin sekä heidän että lasten haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä (LIITE 4).

Toisella perheellä työskentely oli loppunut noin puoli vuotta aikaisemmin ja toinen perhe oli vielä perhetyön prosessissa mukana. Perheet haastateltiin peräkkäisinä päivinä. Ensimmäiseen haastatteluun perheeseen kuului äiti ja kolme lasta, jotka olivat 7–12-vuotiaita. Toisesta perheestä haastatteluun osallistui äiti ja kolme lasta, jotka olivat iältään 3–7-vuotiaita. Perheen isä oli mukana Alvari-perhetyössä, mutta ei osallistunut haastatteluun. Tarkoituksena oli haastatella työntekijät yhdessä, mutta toisen työntekijän sairastumisen vuoksi haastattelut toteutettiin erikseen. Työntekijöitä ja ensimmäiseksi haastateltua perhettä haastattelimme työntekijöiden työtiloissa. Toisen perheen haastattelimme perheen kotona äidin pyynnöstä.

Eskolan ja Vastamäen (2007, 28–29) mukaan haastattelutilanne on moninaisten sosiaalisten tekijöiden määrittämä vuorovaikutustilanne ja haastattelun onnistumisen kannalta olennaista on myös haastattelupaikan valinta. Haastattelijan tulee huomioida haastateltavan näkökulma haastattelutilaa valitessa. Liian muodollinen tai virallinen tila voi aiheuttaa sen, että haastateltava tuntee olonsa epävarmaksi. Haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua, jos ne tehdään haastateltavalle tutussa ja turvallisessa ympäristössä kuten esimerkiksi kotona. Haastattelun suorittaminen kotona kertoo myös haastateltavan sitoutumisesta haastatteluun ja siitä, että on valmis luottamaan tutkijaan. Kotona suoritettava haastattelu antaa tutkijalle myös mahdollisuuden havainnointiin.

Tutkijan tehtävänä on haastattelun avulla kuvata ja tuoda esiin haastateltavan ajatuksia, kokemuksia, käsityksiä ja tunteita. Sitä, miten tutkija tehtävänsä lähestyy, määrittää tutkijan oma käsitys todellisuuden luonteesta. Tutkija voi lähestyä tehtävänsä suorasti, jolloin hän kyselee haastateltavalta tämän usko-

muksista, kokemussisällöistä sekä arvostuksista tai epäsuorasti esimerkiksi piirustusten tulkinnan kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.)

Toteutimme haastattelut siten, että äitien ja työntekijöiden kanssa keskusteltiin ja lasten kanssa käytettiin piirtämistä toiminnallisena menetelmänä keskustelun tukena. Aarnos (2007, 173–174) kirjoittaa, että lapsen kokemusmaailma, vieraan ihmisen kohtaamistaito ja kielellinen ilmaisukyky on huomioitava silloin, kun valmistellaan kysymyksiä lapsen haastatteluun. Haastattelija voi vaikuttaa itse myönteisesti haastattelun kulkuun järjestämällä haastattelutilanteesta vastavuoroisen, kuuntelevan ja lasta huomioivan. Lapselle tulee antaa aikaa tutustua vieraaseen aikuiseen. Lapsi voi myös kokea jännitystä oman äänen tallentamista kohtaan. Jännitystä voi purkaa esimerkiksi alkuleikillä, jossa lapsi saa äänellä nauhuriin eri tavoin ja sen jälkeen kuunnella sitä. Lasta voi auttaa orientoitumaan tilanteeseen myös siten, että kertoo lapselle avoimesti siitä mitä nauhalle tapahtuu ja mihin tarkoitukseen nauhaa käytetään. Haastattelun ja siihen liittyvien kysymysten tulisi edetä lasten ehdoilla ja ajoittaiset tauot kysymyksissä ovat paikallaan. Haastattelijan tulisi huomioida se, että lapsilla on harvoin kokemusta haastatteluista. Se asettaa sekä etua että velvoitteita haastattelijalle.

Lasten haastatteluissa annoimme tilanteen edetä lasten ehdoilla ja kerroimme haastattelun tavoitteista lapsille ymmärrettävästi. Pyrimme välttämään liiallista haastattelun tuntua ja luomaan lapsille mukavan vuorovaikutustilanteen heidän kehitystasonsa huomioon ottaen. Teimme kummankin perheen lapsille ryhmähaastattelut, koska ajattelimme lasten kokevan siten olonsa turvallisemmaksi uudessa tilanteessa. Ryhmähaastattelutilanne tarjosi myös mahdollisuuden lapsille vaihtaa keskenään ajatuksia ja mielipiteitä.

5.4 Aineiston analysointi

Haastatteluaineistomme analysoinnissa olemme käyttäneet teemoittelumenetelmää Mustajärven (2008, 36) esimerkin mukaisesti. Eskolan ja Suorannan (1998, 176–179) mukaan teemoittelua voidaan käyttää analysointitapana jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Onnistuakseen teemoittelu vaatii

teorian ja empirian vuorovaikutusta. Niiden tulee tutkimustekstissä lomittua toisiinsa.

Litteroidun aineiston teemoittelussa lähdimme liikkeelle teemahaastattelurungon (LIITE 2) avulla. Seuloimme aineistosta aluksi tekstikohtia, jotka kuvasivat kyseisiä teemoja ja joiden avulla pystyimme vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Luimme aineiston useita kertoja ja sen jälkeen alleviivasimme aineistoa eri värein teemoja eritellen. Teemahaastattelurungon (LIITE 2) ja haastatteluaineiston vuoropuhelun pohjalta teemat tarkentuivat ja muokkautuivat nykyiseen muotoonsa.

Työskentelyprosessi, työntekijöiden valmiudet, lasten osallisuus ja vanhemmuuden tukeminen olivat lopulliset teemat, joiden pohjalta lähdimme työstämään aineistoa. Muodostimme analysoitavista yksiköistä teemakartan (LIITE 3). Teemakartta rakennetaan siten, että vasempaan reunaan tehdään pystysuoraan lokerot kullekin haastateltavalle ja yläreunaan vaakasuoraan lokerot teemakategorioille (Mustajärvi 2008, 36). Kävimme haastatteluaineiston läpi haastattelu kerrallaan kuitenkin siten, että yhdistimme äitien haastattelut samaan teemakarttaan ja teimme niin myös työntekijöiden ja lasten kohdalla.

Eskola ja Suoranta (1998, 16) toteavat, että parhaimmillaan tutkimussuunnitelma elää kvalitatiivisen tutkimushankkeen mukana, mikä mahdollistaa ilmiöiden prosessiluonteen tunnistamisen ja sen saavuttamisen kvalitatiivisilla menetelmillä. Tutkimuksen eri vaiheiden kietoutuminen yhteen korostuu avoimessa tutkimussuunnitelmassa. Aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi muodostavat tutkimusprosessin kokonaisuuden, johon kvalitatiivisen tutkimuksen tulkinta jakautuu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa prosessia ei ole aina helppoa pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Aineistonkeruun kuluessa tutkimussuunnitelmaa ja jopa tutkimusongelman asettelua saattaa joutua tarkastelemaan. Alkuperäinen suunnitelmamme oli, että saisimme vastauksia tutkimuskysymyksiin työntekijöiden, äitien ja lasten haastatteluista. Lasten haastattelut analysoituamme huomasimme, että haastatteluiden sisältö ei ollut kovin kattava. Lasten haastattelut olisivat vaatineet pidempi aikaista työskentelyä ja useampia haastattelukertoja. Haluamme kuitenkin, että lapsi näkyy opinnäytetyössämme ja päädyimme

siihen ratkaisuun, että teemme lasta näkyväksi äitien ja työntekijöiden haastatteluiden kautta. Tämä edellytti myös sitä, että huomioimme lapsen näkymättömyyttä ja siihen johtavia syitä.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Olemme pyrkineet huomioimaan tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä seikkoja opinnäytetyöprosessimme eri vaiheissa. Opinnäytetyömme aihe ja lastensuojeluun liittyvät kysymykset ovat meille molemmille tuttuja aihealueita ja olemme tutustuneet aiheeseen opintojemme aikana niin teoriassa kuin käytännön harjoitteluissa. Pyrimme kuitenkin huomioimaan sen aloittaessamme prosessia ja välttämään niin sanotusta lisäennakkokäsityksiä ja yleistyksiä, joita perheistä olisi voinut ennen haastattelutilanteita syntyä.

Tieteellisen tiedonhankinnan tulisi perustua objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen sekä siinä tulisi välttää subjektiivisia kannanottoja. Toisaalta tutkijan omaksumat näkemykset siitä, mikä on luotettavaa tietoa ja todellisuutta, vaikuttavat voimakkaasti siihen, ettei tieteellinen tiedonhankinta koskaan ole täysin arvovaapaata. Tästä näkökulmasta ajatusta täydellisestä objektiivisuudesta voi pitää tieteen ihanteena ja tavoittelun arvoisena pyrkimyksenä. Tieteellinen tieto ei kuitenkaan koskaan ilmaise koko totuutta asiasta, jota tutkitaan, koska tutkimuksen havainnot ovat suppeampia kuin ”koko totuus”. Erilaiset menetelmät muodostavat tieteellisen tiedonhankintamenetelmän, joiden pyrkimyksenä on tuottaa sellaista tietoa, jossa erehdysten mahdollisuus on minimoitu. (Metsämuuronen 2006, 17.)

Teemahaastattelussa käytettävät teemat tuovat rajoja haastattelutilanteeseen, mutta niiden muoto on niin avoin, että ne mahdollistavat haastateltavalle vapaamuotoisuuden ja vapauden yksilöllisten tulkintojen esittämiseen. Tutkija voi tällöin katsoa kerätyn materiaalin edustavan haastateltavien puhetta itsessään. Teemat, joita haastattelussa käytetään, auttavat muodostamaan konkreettisen kehikon aineistolle, sillä jokaisen haastateltavan kanssa on ainakin jossain mää-

rin puhuttu samoista asioista. Se auttaa tutkijaa lähentymään ja analysoimaan aineistoaan jäsentyneesti. (Eskola & Suoranta 1998, 88–89.)

Pyrimme tekemään teemahaastattelurungosta (LIITE 2) objektiivisen ja neutraalin eikä liian johdattelevan. Äitejä haastatellessa painotimme sitä, ettemme pyri saamaan heiltä oikeita tai vääriä vastauksia vaan heidän subjektiivisia kokemuksia työskentelystä. Lasten haastatteluissa lähestyimme tilannetta lasten ehdoilla emmekä pyrkineet painostamaan vastauksia lapsilta. Totesimmekin aineistoa analysoidessa, että varsinainen sanallinen aineisto lasten haastattelusta jäi sisällöllisesti vähäiseksi. Päätimme, ettemme lähde tulkitsemaan lasten aineistoa meille edullisella tavalla, vaan rajaamme tutkimustuloksemme pääasiallisesti äitien ja työntekijöiden haastatteluaineistojen analyysituloksiin. Niiden avulla pyrimme tuomaan lapsen näkyväksi opinnäytetyössämme ja pohtimaan lapsen näkyvyyteen ja osallisuuteen liittyviä haasteita.

Metsämuuronen (2006, 81–82) kirjoittaa, että kvalitatiivinen tutkimusprosessi perustuu pitkälti tutkijan omaan intuitioon, järkeilyyn, tulkintaan sekä yhdistämis- ja luokittamisvalmiuksiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on käytössään monta erilaista tapaa tehdä päätelmiä aineistostaan. Toisaalta Corbin ja Strauss (2008, 13) tuovat esille näkökulman siitä, että kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvä joustavuus ja dynaamisesti kehittyvä luonne voivat olla tutkijalle mieluisampi vaihtoehto kuin kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvä ajatus joustamattomuudesta ja tiukasti strukturoidusta tutkimuksen muodosta.

Analysoimme aineistomme teemoittelumenetelmällä. Erottelimme äidit, työntekijät ja lapset omiksi ryhmikseen, jonka jälkeen haimme aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia teema-alueittain. Samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia haettiin sekä ryhmien sisällä että niiden välillä. Teimme analyysi työvaiheen yhdessä alusta loppuun. Se on mahdollistanut keskinäisten ajatusten ja näkemysten vaihdon prosessin aikana ja auttanut pohtimaan ja refleктоimaan omia tarkoituksia tutkimustulosten tulkinnassa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Analysoimme haastatteluaineiston teemoittelemalla äitien, lasten ja työntekijöiden vastaukset erikseen, mutta samalla teemoittelulla. Käytimme aineiston analyysissa ja jaottelussa siitä nousseita teemoja, joita olivat työskentelyprosessi, työntekijöiden valmiudet, lasten osallisuus ja vanhemmuuden tukeminen. Näiden teemojen avulla pyrimme löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiimme kehittämisideoista ja lasten näkyvyydestä Alvari-perhetyössä. Analyysin tulokset ovat pääasiassa vuoropuhelua äitien ja työntekijöiden vastauksista nousseiden kokemusten välillä.

KUVA 2. Alvari-perhetyöntekijä

6.1 Lasten osallisuus

Molemmissa lasten haastatteluissa ilmeni, että lapset ovat pitäneet osallistumisesta työskentelyyn. Lapset kertoivat paljon tapaamisista, joissa on ollut jotain toimintaa esimerkiksi pelailua ja retkiä. He kokivat saaneensa vaikuttaa siihen, mitä tapaamiskerroilla työntekijöiden kanssa tehtiin. Molemmat äidit toivat haastatteluissaan esille, että heidän mielestään lapset on huomioitu työskentelyssä hyvin. Etenkin toiminnalliset työmenetelmät koettiin toimiviksi. Lasten ja van-

hempien välisiä vuorovaikutustaitoja on vahvistettu työskentelyssä. Työntekijät ovat tukeneet positiivisen palautteen antamisen taitoja. Äitien mielestä lapset kokivat työntekijät turvallisiksi aikuisiksi.

Lapsia on huomioitu tosi kivasti. Että lapset ei oo vaan pyöriny siinä ympärillä, vaan niiden kanssa on sit oikeesti tehty jotain ja siitä mä oon tykännyt, että lapset ei oo jäänyt huonolle huomiolle. Että tää ei oo riistänyt mun huomiota lapsista tää perhetyö.

Toisen äidin haastattelusta kävi ilmi, että hänen mielestään lasten kanssa työskentelyyn käytettävä aika ei saisi viedä aikaa pois vanhemman kanssa työskentelystä. Myös toinen äideistä koki, että hänelle merkityksellisintä työskentelyssä oli keskustelut työntekijöiden kanssa ilman lapsia. Toisen perheen lapset kertoivat, että äiti ei aina ottanut heitä mukaan tapaamisiin työntekijöiden kanssa. He kuitenkin kokivat, että työntekijät ovat viettäneet heidän kanssaan enemmän aikaa kuin äidin kanssa.

Työntekijöiden haastatteluista nousi esille, että lapsen hyvinvointi tulee olla esillä koko työskentelyn ajan. Vanhempienkin kanssa työskenneltäessä lapsi täytyy pitää aktiivisesti puheessa mukana.

Lapsihan on se asia, jonka pitäisi lävistää kaiken tän työskentelyn. Et sehän pitäis tää lapsen hyvinvointi olla koko ajan esillä tai jollain tavalla olla mielessä mukana, vaikka mitä vanhempien kanssa keskusteltais ja vaikka heidän parisuhdeasioista puhuttaisiin tai taloudellisista ongelmista, niin ainahan se lapsi pitäis siinä olla. Että kyllä sitä pidetään aktiivisesti puheissa mukana.

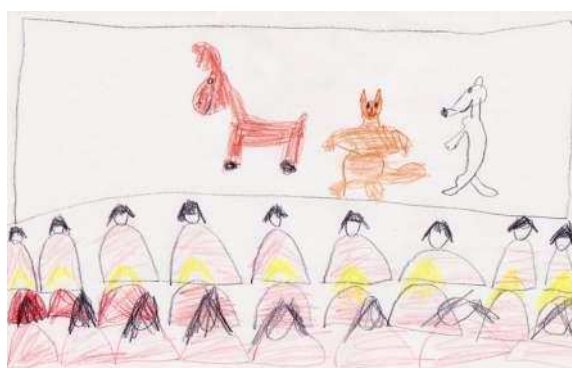
Lasta lähestytään työskentelyssä lapsen ehdoilla ja lapsen valmiuksista käsin. Ikähaitari työskentelyssä on laaja, kahdesta vuodesta kahdeksaantoista vuotta. Lapsen kanssa tilannetta ei lähdetä kartoittamaan samoin kuin aikuisten kanssa. Lapsi saa perhetyön prosessissakin olla lapsi ja työskentely lähtee toiminnasta käsin. Perhetyötä avataan ja perheen tilannetta sanoitetaan lapselle. Lapsen tulee saada tunne siitä, että aikuiset työskentelevät perheen tilanteen parantamiseksi, mutta lapsi ei ole vastuussa perhetyön prosessista.

Mä itse ajattelen, että on tärkeää lähestyä lapsia lapsenomaisesti, lapsen kielellä ja lapsen maailmasta käsin. Ei kauheen ongelmakeskeisesti, koska meidän työskentelyssä se ongelma... Lapsilla ei oo kuitenkaan mahdollisuutta ratkaista niitä ongelmia vaan ne joutuu elämään näitten asioiden kanssa.

Toinen työntekijöistä korosti sitä, että lapsella on oikeus olla hauskaa työntekijän kanssa. Lapsi välttyy turhalta stressiltä, kun työskentely ei ole ongelmakeskeistä. Hauskuus voi tulla yksinkertaisista toiminnoista esimerkiksi uimassa käymisestä. Työntekijän mielestä toiminnallisuus ja hauskuus voivat jo itsessään tukea lasta ja antaa lapselle kokemuksen, että työskentelyssä edetään lapsen ehdoilla. Työntekijä koki, että lapsi kertoo sen, mitä haluaa, mutta valmiit työskentelymallit, esimerkiksi lomakkeet, ovat väärä lähestymistapa lapsen kanssa työskenneltäessä. Sen sijaan toinen työntekijöistä näki toiminnallisuuden tukevan keskustelua. Oheistoiminnan avulla puhuminen on lapselle helpompaa.

Työntekijät toivat esille, että lapsen huomioimisessa ja tavassa, jolla lapselle kerrotaan työskentelystä, on kehittämisen varaa. Lapsen kuulemista tulisi myös kehittää ja varoa sitä, että vanhemmat eivät puhu lapsensa puolesta.

Mutta kyllä ihan siinä voi sanoa semmosiakin tapahtuu, että joku jää vähemmälle ja syrjään. Ei tää mitään täydellistä ole, sellasta huomioimista... Se vaan on silleen.

KUVA 4. Retki elokuviin yhdessä Alvari-perhetyöntekijöiden kanssa

6.2 Vanhemmuuden tukeminen

Haastatteluissamme molemmat äidit kertoivat, että heidän jaksamisensa on huomioitu työskentelyssä hyvin. Heidän mielestään työskentely on toteutettu heidän resurssiensa mukaisesti. Äidit olivat sitä mieltä, että perhetyöstä on hyötyä lapsille silloin, kun äidin jaksamista tuetaan työskentelyssä.

Äitien kokemuksen mukaan heidän oma henkilökohtainen aikansa työntekijöiden kanssa on merkityksellistä. Se mahdollistaa keskustelut työntekijöiden kanssa. Juuri keskustelut on koettu tärkeäksi menetelmäksi työskentelyssä.

Mul on ikävä niitä keskusteluja. Ilman muksuja.

Vaikka äideille on mahdollista saada henkilökohtaista aikaa työntekijöiden kanssa, niin toinen työntekijöistä toi ilmi, että lapselle on haasteellisempaa järjestää henkilökohtaista aikaa työskentelyssä.

Hyödylliseksi osa-alueeksi työskentelyssä äidit kokivat arjen hallinnan tukemisen. He saivat työntekijöiltä käytännöllisiä neuvoja, jotka sopivat juuri heidän perheidensä tilanteisiin. Itseluottamusta ja kykyä vanhemmuuteen äidit kokivat saaneensa positiivisen palautteen kautta. Toinen äideistä toi myös esille riittävän vanhemmuuden käsitteen, jonka hän koki vahvistavan itseluottamustaan vanhempana. Myös työntekijöiden haastatteluissa nousi esille vanhemmuuden monimuotoisuus ja sen ymmärtäminen. He kuitenkin painottivat, että vanhempaa pitää motivoida pohtimaan omaa vanhemmuuttaan ja ymmärtämään oma vastuunsa vanhempana. Jos vanhempi ei itse motivoidu muutokseen, työntekijän on vaikea vaikuttaa tilanteeseen.

Näiden se kyllin hyvä vanhemmuus... Voi olla, et on joku ideaalikuva perheestä, et millä tavalla se toimii. Mutta näissä perheissä sitten pitäisi ehkä puhua sellaisesta kyllin hyvästä vanhemmuudesta. Et mikä näissä tilanteissa on kyllin hyvä vanhemmuus ja mihin nää ihmiset kykenevät ja pystyvät.

Ydinasia vanhemmuudesta on kuitenkin, että uskaltaa rohkeasti työntekijänä tehdä kyseenalaistavia kysymyksiä, jotka pistää asiak-

kaan miettimään asioita jollakin poikkeavalla tavalla. Ja hahmottamaan ehkä omaa tilannettaan paremmin ja ymmärtämään itseä paremmin.

Työntekijöiden mielestä rakentava ja ymmärrettävä palaute vanhemmille on tärkeää onnistuneen työskentelyn kannalta. Toinen työntekijöistä nosti esille, että kannustus ja positiivinen palaute on usein hyödyllisempää kuin negatiivinen palaute. Tärkeää palautteen annossa on sanoittaa ymmärrettävästi niitä asioita, jotka toimivat perheessä. Työntekijän tulee huomioida, että vanhemmuus on tärkeä asia jokaiselle vanhemmalle huolimatta siitä, miten hän siihen kykenee.

6.3 Työntekijän kompetenssit

Työntekijöiden haastatteluaineistosta ilmeni, että lähtökohtaisesti perhetyöntekijän tärkeimpiä kompetenssialueita ovat kuuntelu, kyky asettua toisen asemaan, rohkeus tarttua asioihin ja ottaa asiat puheeksi sekä kyky jäsentää asioita. Näiden kompetenssialueiden osaaminen edesauttaa työntekijän itsereflektiivisuutta ja neutraalisuutta. Työntekijän tulisi hallita rauhallinen lähestymistapa, välttää yleistyksiä ja hahmottaa kokonaistilanne. Nämä osa-alueet auttavat työntekijää perheen kuulemisessa ja kyvyssä luoda luottamuksellinen suhde perheen kanssa. Työntekijällä täytyy olla selkeä ammatillinen käsitys roolistaan perheessä perhetyöntekijänä. Parityöskentely auttaa työntekijää oman työn reflektoinnissa, mikä lisää työn laatua ja asiakasperheen turvaa. Lisäksi työntekijän valmiuksiin kuuluu verkostotyöskentely. Kehitettävänä osa-alueena työntekijöiden haastatteluista nousi tarve lisätä psykiatrian tuntemusta.

Vaikka toisen äidin haastattelussa kävi ilmi, että hän on tyytyväinen Alvari-perhetyöntekijöihin, hän toivoisi sosiaalialalla työskentelevillä olevan paremmat valmiudet erityislasten kohtaamiseen. Äidin aiempien kokemusten mukaan vanhempia syyllistetään liikaa lastensuojelutyössä ja hän onkin tyytyväinen, etteivät Alvari-perhetyöntekijät ole näin tehneet. Äiti toivoi, että yleisesti perhetyössä olisi enemmän miehiä työntekijöinä, jotta asiakasperheiden miehet lähtisivät helpommin mukaan työskentelyyn. Äidin mielestä työntekijöiden lähestymistavalla on suuri vaikutus työskentelyssä.

KUVA 3. Alvari-perhetyöntekijä

6.4 Alvari-perhetyön prosessi

Haastattelemamme äidit kertoivat lähtötilanteen työskentelylle olleen vaikea. Toisen äidin mielestä tilannetta vaikeuttivat aiemmat huonot kokemukset perhetyöstä, mikä vaikutti motivaatioon.

Oli vähän semmonen niinku negatiivinen lataus, että mitäköhän aletaan taas neuvomaan ja syylistämään, mut mä ajattelin, että kun tää on tullu lastensuojelusta ni mä lähen tähän mukaan niinku kokeilumielellä.

Sekä työntekijöiden että äitien vastauksista ilmeni, että lasten läsnäolo työskentelyn aloitusprosessissa ei ole itsestäänselvyys. Kuitenkin työntekijöiden vastauksissa korostui, kuinka luottamuksellisen suhteen rakentuminen heti alussa edesauttaa yhteistyötä koko perheen kanssa. Työntekijöiden vastauksissa oli eroavaisuuksia sen suhteen, miten lapsen näkemystä perheen tilanteesta selvitetään. Molemmat työntekijät pitivät lapsen näkemyksen saamista tärkeänä, mutta toinen työntekijöistä on sitä mieltä, että lasta ei kuitenkaan saa rasittaa ikävien asioiden pohtimisella. Toinen työntekijä taas oli sitä mieltä, että lapsen on hyvä miettiä asioita, jotka eivät perheen arjessa toimi ja pyrkiä jopa sanoit-

tamaan niitä. Se vaatii työntekijältä herkkyyttä ja sitä, että työntekijä tiedostaa lapsen lojaalisuuden vanhempaa kohtaan.

Työntekijän vastuulla on huomioida työskentelyn ja tavoitteiden realistisuus, eikä lähteä lupaamaan asioita, joista ei voi pitää kiinni. Perheelle tulee turvata kuulluksi tuleminen ja osallisuus työskentelyssä, sillä motivaatio muutokseen lähtee aina perheestä.

Ulkopuolinen voisi heti sanoa, mitkä asiat pitää laittaa kuntoon, mut eihän se silleen mee. Perheen pitää itse olla motivoitunut muuttamaan sitä omaa tilannetta.

Äidit, joita haastattelimme, toivat esille, että perhetyön alussa heidän oma jaksamisensa oli vähissä. He kokivat, että perhetyö lähtökohtaisesti tukee heidän jaksamistaan ja vanhemmuuttaan. Toinen äideistä toi esiin uhan lasten huostaanotosta oman väsymyksen vuoksi.

No sanotaan, et jos ei ois tätä perhetyötä tehty... Voi olla, et mä oisin jout... Menettänyt nuo. Et mä olin... Voi sanoo, et melkeen loppuun kulunu.

Haastattelemamme työntekijät kertoivat, että heidän tulee hahmottaa perheen kokonaistilanne. Toinen työntekijöistä korosti enemmän työntekijöiden näkökulmaa tavoitteita laadittaessa. Hänen mukaansa työntekijällä tulee olla selkeä käsitys siitä, mihin prosessia lähdetään viemään. Työntekijän täytyy kuitenkin käydä näkökulma läpi perheen kanssa. Toinen työntekijä toi sen sijaan esiin näkemyksen siitä, että työntekijän vastuulla on nostaa esille tärkeimmät asiat tavoitteiden kannalta ja pystyä sanoittamaan ne perheelle. Tällöin perheen on helpompi itse nähdä kyseiset asiat.

Äidit kertoivat osallistuneensa tavoitteiden laatimiseen. He kokivat tavoitteiden tähtäävän heidän omien voimavarojensa tukemiseen. Vuorovaikutustaidot, vanhemmuuden tukeminen ja arjen hallinta nousivat äitien vastauksista tärkeiksi tavoitteiksi. Tavoitteita laadittaessa tuli äitien mielestä ottaa huomioon vanhempien resurssit ja työskentelyssä tuli edetä pikku askelin.

Lasten huomioimisen työntekijät kokivat Alvari-perhetyön prosessissa haasteelliseksi, vaikka kaikki perheenjäsenet tulisi huomioida tasapuolisesti. Kuitenkin koko perhettä tavatessa työntekijöiden tulisi antaa mallia lasten huomioimisesta. Aikuisten kanssa on helpompi työstää perheen ongelmia kuin lasten kanssa, koska aikuisten on helpompi itse puhua tilanteesta.

Kyl mä jotenkin vielä enemmän, niinku nytkin jo, painotetaan niitä lapsia ja lapsen kuulluksi tulemistä. Niin sitä vois vielä enemmän painottaa.

Keskustelu perhetyöntekijöiden kanssa nousi äitien haastatteluissa tärkeimmäksi menetelmäksi. Niiden kautta äidit kokivat saavansa ulkopuolisen näkökulman perheidensä tilanteisiin, mikä auttoi heitä kokonaiskuvan hahmottamisessa.

Et juteltiin. Et se autto paremmin niin, et sai uusii näkökantoja ja... Et se on helpompi niinku ulkopuolisen nähä se tilanne.

Työntekijöiden vastauksista kävi myös ilmi, että keskustelu on tärkein työskentelymenetelmä äitien kanssa. Erilaisia metodeja voi käyttää keskustelujen tukena. Keskustelun lisäksi äidit kokivat positiivisen palautteen merkitykselliseksi.

Lähinnä sitä vanhemmat kaipaa, et niitä tsempataan ja annetaan vanhemmille positiivista palautetta.

Työntekijöiden haastatteluista kävi ilmi, että lopetus on prosessi, johon perhettä tulee valmistaa. Työskentelyn loppumisesta täytyy alkaa keskustella perheen kanssa hyvissä ajoin. Lisäksi työntekijät toivat esille aktiivisen työskentelyn lopetuksen etenkin sellaisten perheiden kanssa, jotka ovat niin sanotusti pysyvän tuen tarpeessa. Näiden perheiden kohdalla katsotaan, että on saavutettu tavoitteet, jotka työskentelyllä on mahdollista saavuttaa. Toinen työntekijöistä toivoi, että tällaisille perheille olisi mahdollista järjestää työskentelyn jälkeistä seuranta. Lopetusprosessin läpi käyneen perheen äiti toivoi, että työskentely olisi jatkunut pidempään ja ilmaisi sen olevan ainoa negatiivinen kokemus työskentelystä. Perheen lapset eivät haastattelutilanteessa muistaneet, että heille olisi kerrottu työskentelyn loppumisesta.

7 POHDINTA

Keräsimme kokemuksia haastatteleamalla työntekijöitä, äitejä ja lapsia. Keräämässämme aineistossa lapsen osallisuus ja siihen liittyvä problematiikka korostui. Lapsilta saatu aineisto jäi sisällöltään suppeaksi, joten päädyimme pohtimaan sitä, kuinka lapsi näkyy Alvari-perhetyön prosessin eri vaiheissa työntekijöiden ja vanhempien kertomana. Päädyimme pohtimaan lapsen näkyvyyttä seuraavien aineistostamme nousseiden kysymysten pohjalta: Miten lapsi näkyy työskentelyn lähtökohdissa? Toteutuuko työskentely lapsen tarpeista käsin? Onko havaittavissa, että lasta tuetaan välillisesti vanhemman kautta? Lisäksi pohdimme omia haasteita ja onnistumistamme tavoitteessa tuoda lapsi näkyväksi opinnäytetyössämme.

Tutkimustuloksistamme käy ilmi, että lähtökohdat Alvari-perhetyölle olivat haastattelemiemme äitien mukaan haastavia. Haasteita työlle asetti aiemmat negatiiviset kokemukset, pelko lasten menetyksestä ja vanhempien vähäiset resurssit, jotka vaikuttivat motivaatioon työskentelyn alussa. Haastattelemamme äidit kokivat, että tavoitteet työskentelylle lähtivät heidän resurssiensa pohjalta ja tähtäsivät heidän voimavarojensa tukemiseen. Äitien mielestä he olivat saaneet vaikuttaa tavoitteisiin. Tärkeimmiksi tavoitteiksi äidit nostivat vanhemmuuden ja arjen hallinnan tukemisen sekä vuorovaikutustaidot. Sama ilmiö on havaittavissa Mustajärven (2008, 39) tutkimuksessa. On havaittavissa, että vanhemmat kokevat tarvetta vahvaan subjektiiviseen tukeen työskentelyn aikana ja se myös heille mahdollistetaan heti työskentelyn alussa.

Työntekijät sanoivat haastatteluissa, että motivaatio muutokseen lähtee aina perheestä ja sitä pitäisi tukea muodostamalla luottamuksellinen suhde perheen kanssa. Aineistossamme korostui vanhempien rooli työskentelyn lähtökohdissa. Lasten osallistuminen työskentelyyn saattaa alkutilanteessa olla vähäistä. Mustajärvi (2008) pohtii tutkimuksessaan, että markkinoidaanko perhetyötä vanhemmille korostamalla heidän omaa jaksamistaan ja tarpeitaan työskentelyn alkutilanteessa, jotta he motivoituisivat paremmin työskentelyyn. Pohdimme myös itse kyseistä näkökulmaa sekä haastattelemiemme äitien kertoman poh-

jalta että työntekijöiden motivaatioon ja luottamuksellisen suhteen rakentamiseen käyttämien ilmaisujen perusteella. Työntekijät puhuvat perheen motivaation tärkeydestä, mutta he myös painottavat, että lasta ei saa vastuuttaa työskentelystä tai sen tavoitteista. Jäimme miettimään, onko lapsi tarpeeksi näkyvä työskentelyn alkuvaiheessa vai hukkuuko lapsi yleiseen puheeseen perheestä.

Lasten kanssa työskenneltäessä edetään lapsen ehdoilla ja lapsen tarpeesta käsin ja hyödynnetään enemmän toiminnallisia menetelmiä. Työntekijöiden vastauksista ilmeni, että lapsi saa olla lapsi myös perhetyön prosessissa. Lapselle pitää sanoittaa ymmärrettävästi perheen tilannetta, mutta lapsi pitää saada tietoiseksi siitä, että hän ei ole vastuussa perhetyön prosessista ja sen onnistumisesta. Työskentely lapsen kanssa ei saa olla ongelmakeskeistä, jotta lapsi välttyisi turhalta stressiltä. Työntekijät myöntävät, että lapsen huomioimisessa ja prosessin sanoittamisessa ymmärrettävästi on kehittämisen varaa. Pohdimme, että vähentääkö kyseinen menettelytapa lapsen subjektiivista työskentelyssä. Hurtig (2003, 36) kirjoittaa, että lapsilla on oikeus luottaa aikuisten huolenpitoon, eikä lasta tule vastuuttaa voimavarojensa ja selviytymiskyynsä varjolla vastuuseen. Lapsi nähdään usein riippuvaiseksi itselleen tärkeistä ihmisistä, mutta sen ei tulisi peittää alleen lapsen yksilöllisyyttä. Riippuvuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että lasten hyvinvointi rakentuisi pelkästään aikuisten varaan tai antaisi aikuisille oikeutta puhua lastensa puolesta. Sen sijaan riippuvuuden ja haavoittuvuuden korostamisen tulisi vastuuttaa vanhempia vanhemmuuteen ja muistuttaa lastensuojelutyöntekijöitä työhön liittyvistä vastuista.

Äidit, joita haastattelimme, olivat pääasiassa tyytyväisiä Alvari-perhetyöntekijöiden ammattitaitoon, koska työntekijät olivat huomioineet äitien jaksamisen ja resurssit ja äidit olivat saaneet heille merkityksellistä henkilökohtaista aikaa työntekijöiltä. Positiivisena asiana vanhemmat kokivat sen, että työntekijät eivät syyllistäneet vanhempia. Sekä äidit että työntekijät nostivat esille positiivisen palautteen tärkeyden työskentelyssä. Riittävän vanhemmuuden käsite nousi sekä työntekijöiden että äitien haastatteluissa esille. Hurtig (2003, 90–91) kirjoittaa, että lastensuojelutyössä onnistuneen työn näkökulma on usein aikuisten. Hän pohtii sitä, että muuttuuko työskentelyssä todella lapsen tilanne vai työntekijöiden tapa tarkastella tilannetta. Molemminpuolinen ymmärrys li-

sääntyy työskentelyn kuluessa ja hyväksyminen käynnistyy, kun perhe ja työntekijät tulevat tutuiksi keskenään. Voiko aikuisten toistensa hyväksyminen olla tarkoituksenmukainen muutos lapsen kannalta?

Hurtig (2003, 86) kirjoittaa, että usein ammattilaisten työn arvoja ovat vapaaehtoisuuden ja toiveikkuuden viestittäminen perheelle, koska ne heijastavat sosiaaliryhmän eettisiä periaatteita. Lasten aseman epäselvyyden vuoksi pitäisi kuitenkin perhekeskeisyyden ja myönteisyyden rinnalle nostaa arvoja, jotka mahdollistaisivat lasten erottumisen. Lastensuojelutyössä ilmaistaan useimmin huolta hienovaraisuuden ja vapaaehtoisuuden periaatteiden toteutumisesta kuin niiden ja lastensuojelutehtävän toteutumisen keskinäisestä suhteesta. Myönteinen asenne perheeseen ja perheen auttamiseen eivät sulje pois lasten auttamista kunhan huomio kohtaamisen tavasta ei syrjäytä huomiota kohtaamisen tarkoituksesta.

Hurtigin (2003, 40) tihkuvan auttamisen mallissa lapset asetetaan odottamaan hyötyä, jonka ammattilaisten tarjoama apu mahdollisesti vanhemmille antaa. Konkreettiset muutokset lasten arjessa voivat olla epävarmoja ja niiden tuloksellisuuden arvioiminen lasten hyödyn kannalta on haasteellista. Siitä huolimatta odotukset lapsille koituvasta hyödystä ovat suuret. Tutkimustuloksissamme on havaittavissa, että äidit kokivat heidän oman jaksamisensa olevan tärkeä tavoite työskentelyssä, jonka kautta myös lapset hyötyivät. Heidän mielestään lapsia on huomioitu työskentelyssä hyvin ja työntekijät on koettu turvallisiksi aikuisiksi. Lasten kanssa tehtävä työ ei kuitenkaan äitien mielestä saa viedä aikaa pois heidän kanssaan tehtävästä työskentelystä. Työntekijöiden mukaan lapsi tulee pitää esillä ja puheissa mukana koko työskentelyn ajan. Toisessa lasten haastattelussa lapset olivat sitä mieltä, että heidän kanssaan on vietetty enemmän aikaa kuin äidin kanssa.

Tuloksistamme havaitsimme, että lopetusprosessissa keskeiseksi haasteeksi työskentelyn kehittämisessä nousi lopetuksen jälkeisen seurannan ja tuen puuttuminen. Niiden puuttuminen esiintyi sekä toisen äidin että toisen työntekijän haastatteluissa.

Tavoitteenamme oli saada lapsi näkyväksi opinnäytetyössämme. Olemme opinnoissamme suuntautuneet lasten kanssa tehtävään työhön ja tiedostimme ennen työn aloittamista lasten näkyvyyteen liittyvän haasteellisuuden lastensuojelussa. Työskentelyprosessimme aikana huomasimme kuitenkin käytännössä, kuinka helposti lapsi jää sivummalle, kun työskennellään samanaikaisesti aikuisten kanssa. Jotta olisimme saaneet enemmän kokemuksia lapsilta ja lasten kertomana, meidän olisi pitänyt järjestää lasten kanssa useampia tapaamiskertoja. Huomasimme haastatteluaineistoja analysoidessamme, että yksi haastattelukerta ei riittänyt. Pohdimme, että jätämme lasten haastattelut kokonaan pois työstämme, koska koimme, että sisällöllisesti ne eivät olleet yhtä kattavia kuin äideiltä ja työntekijöiltä saamamme aineisto. Kuitenkin päädyimme käyttämään lasten aineistosta sen, minkä pystyimme. Ymmärsimme, että lapsilta saatu aineisto ei sisällöltään ole merkityksettömämpää kuin aikuisilta saatu aineisto, vaikka määrällisesti sitä olikin vähemmän.

Omista tutkimustuloksistamme käy ilmi, ettei aikuisen pitäisi antaa puhua lapsen puolesta. Myönnämme, että olemme antaneet näin tapahtua opinnäytetyömme tutkimustuloksissa, vaikka lähtökohtaisesti pyrimme sitä välttämään. Pyrimme kuitenkin analysoimaan ja esittelemään äideiltä ja työntekijöiltä saamamme aineiston kriittisesti sekä tuomaan teoriapohjaamme kritiikkiä aikaisempien aiheeseen liittyvien tutkimusten avulla.

Lapsella tulisi olla oikeus saada oma äänensä ja kokemuksensa esille, minkä vuoksi ehdotamme mahdolliseksi jatkotutkimukseksi perhetyön näkyvyyden ja merkittävyyden selvittämistä lapsen elämässä lapsen kertomana ja kokemana. Lisäksi jäimme pohtimaan sitä, minkälaista tukea perheet tarvitsisivat perhetyön päättymisen jälkeen ja onko tukea saatavilla. Tämä aihealue esiintyi haastatteluaineistossamme ja olisi tutkimisen arvoinen, mutta emme sitä aiherajauksemme ja työmme tavoitteiden vuoksi käsitelleet.

KUVA 5. Alvari-perhetyöntekijä

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustuloksemme ovat kahden perheen ja työntekijöiden subjektiivisia kokemuksia Alvari-perhetyöhön liittyen. Keräämämme aineiston pohjalta olemme pystyneet toteuttamaan opinnäytetyölle asettamamme tavoitteet kehittämisideoiden ja lapsen osallisuuden sekä näkyvyyden osalta. Pystyimme myös toteuttamaan omat henkilökohtaiset tavoitteemme liittyen lapsen näkyvyyteen opinnäytetyössämme ja siihen liittyneessä prosessissa. Koemme onnistuneemme tavoitteissamme muun muassa siksi, että olemme alusta alkaen huomioineet lastensuojelun olevan sensitiivinen aihealue. Lähestyimme haastateltavia siltä pohjalta, että he saivat kertoa meille sen mitä halusivat ja pystyivät. Opinnäytetyössämme korostuu kokemuksellisuus ja subjektiivisuus, jotka eivät ole yleistettävissä. Tutkimustuloksemme antavat kuitenkin viitteitä saman suuntaisista ilmiöistä, joita on aiemmin havaittu lastensuojelussa.

Pohtiessamme lapsen osallisuutta ja näkyvyyttä Alvari-perhetyön prosessissa tulimme siihen tulokseen, että lapsen näkyvyyttä ja osallisuutta työskentelyssä pitäisi lisätä. Se on haasteellista työssä, jossa äidit tarvitsevat vahvaa tukea ja kokemusta subjektiivisuudesta. Äitien subjektiivisuuden korostuminen näyttää kuitenkin peittävän alleen lapsen subjektiivisuuden, jolloin on vaarana, että lapsi muuttuu työskentelyn objektiksi. Samoin kuin aikaisemmissa lastensuojelun

avohuollon perhetyötä käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, myös Alvari-perhetyössä on tutkimustulostemme pohjalta havaittavissa, että lapsen nähdään hyötyvän työskentelystä välillisesti vanhemman kautta.

Lapsi näkyy Alvari-perhetyössä siten, että työntekijät lähestyvät lasta ja työskentelevät lapsen kanssa ikätason mukaisesti ja lapsen ehdoilla. Havaitimme kuitenkin, että puhuttaessa perheestä ja perhetyöstä kokonaisuutena, asiayhteydet viittaisivat usein vanhempiin. On tärkeää, että työntekijät tunnistavat haasteet, jotka liittyvät lapsen huomioimiseen ja osallisuuteen lastensuojelun perhetyössä.

On mielestämme hyvä, että vanhemmat kokevat tulleensa kohdatuksi ja saavat tukea ja arvostusta vanhemmuudelleen. Jäimme kuitenkin pohtimaan riittävän vanhemmuuden käsitettä ja sen merkitystä lastensuojelun perhetyössä. Riittävän vanhemmuuden käsite osittain mahdollistaa äitiyden korostuneen roolin lastensuojelun perhetyössä, jolloin riskinä on lastensuojelullisen perustehtävän unohtuminen.

LÄHTEET

- Aarnos, Eila 2007. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelut ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS – Kustannus, 170–183.
- Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bardy, Marjatta 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 16–46.
- Berg, Kristiina 2008. Äitiyden kulttuurisina odotuksina. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Corbin, Juliet & Strauss, Anselm 2008. Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory. Los Angeles: Sage, cop.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS – Kustannus, 25–43.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuositukset: Selvitys Lastensuojelun kehittämissuositelmalle. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja; Berg, Kristiina & Hurting, Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys: lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hurtig, Johanna 2003. Lastensuojelussa: etnografia lasten paikan rakentumisessa lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Häggman-Laitila, Arja; Ruskomaa, Leena & Euramaa, Katri-Ina 2000. Varhaista tukea lapsiperheille: kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Viestilä, Minna & Virolainen, Arja 2007. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. Edita: Helsinki.
- Korkiakangas, Mirja 2005. Perheen voimavaroja etsimässä: tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Lapin yliopisto. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Lisensiaatin työ.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kyrönseppä, Ulla & Rautiainen, Juha-Matti 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007
- Metsämuuronen, Jari 2006. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 16–77.
- Mustajärvi, Seija 2008. Perhetyöhön sitoutuminen: lastensuojelun perhetyön asiakkaana olevien vanhempien, perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu –työ.
- Niemi, Helena 1999a. Mitä on Alvari-perhetyö. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Alvarit auttavat: Ensi- ja turvakotien liiton Alvari-perhetyötä 10 vuotta. Ensi- ja turvakotien julkaisu 22. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 17–30.
- Niemi, Helena 1999b. Alvari-perhetyön vaativa prosessi. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Alvarit auttavat: Ensi- ja turvakotien liiton Alvari-perhetyötä 10 vuotta. Ensi- ja turvakotien julkaisu 22. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 31–45.
- Niemi, Helena 1999c. Alvari-perhetyön tuloksia. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Alvarit auttavat: Ensi- ja turvakotien liiton Alvari-perhetyötä 10 vuotta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 22. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 61–83.
- Niemi, Helena 2002a. Alvari-perhetyön matka kotipalvelusta lastensuojelun erityistuotteeksi. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Mitä on Alvari-

- perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 32. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 17–30.
- Niemi, Helena 2002b. Mitä kuuluu perheille. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Mitä on Alvari-perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 32. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 31–45.
- Niemi, Helena 2008. Lapset alkoivat nauraa: raportti Alvari-perhetyöstä, perheiden tilanteesta, huolesta ja muutoksesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 9. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Puroila, Anna-Maija (toim.) 2004. Kehittyvä perhetyö. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 12. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 21.10.2009. http://www.sosiaalikallega.fi/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_12.pdf
- Reijonen, Mikko (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön: arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Räty, Tapio 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Saarnio, Tuula 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Puonti, Anna-maija; Saarnio, Tuula & Hujala, Anne Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240–255.
- Sosiaalihuoltolaki 1982/710, 17.9.1982.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Välivaara, Christine 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin: perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 77–97.

LIITTEET

LIITE 1: Alvari-perhetyön laatukriteerit

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistystä eli perhetyön työnantajaa koskevat laatukriteerit

- Alvari-perhetyö on lastensuojelun 1-2 vuotta kestävä työkentelyprosessi, johon kuuluvat kotona tehtävä työ, eri menetelmät, sosiaalinen kuntoutus ja arviointi. Liiton jäsenyhdistys myy Alvari-perhetyö -tuotteen vuosittaiseen kokonaiseen hintaan.
- Alvari-perhetyöstä laaditaan sopimus myyjän ja ostajan kesken.
- Sopimus tarkistetaan vuosittain ja samalla arvioidaan toiminnan tuloksellisuutta.
- Alvari-perhetyöntekijöiden määrä yhdistyksessä tulee olla vähintään kaksi.
- Alvari-perhetyöntekijöillä tulee olla nimetty esimies ja yhteydenpito työntekijöiden ja esimiehen kesken tulee olla säännöllistä.
- Yhdistyksen tulee nimetä vastaava Alvari-perhetyöntekijä silloin, kun perhetyöntekijöitä on neljä tai enemmän.
- Työntekijöille tulee varata työhuone ja tarvittavat työvälineet.
- Alvari-perhetyön talousarviossa tulee varata erikseen summa
 - perheiden sosiaaliseen kuntoutukseen
 - työntekijöiden verkostokoulutukseen.

- Työnantaja huolehtii, että perhetyöntekijöiden työnohjaus on säännöllistä ja korkeatasoista. Työnohjaajalla tulee olla tehtävää vastaava koulutus.

Työntekijää koskevat laatuksriteerit

- Työntekijällä tulee olla sosiaali- tai terveydenhuollon pohjakoulutus ja kokemusta lastensuojelutyöstä.
- Työntekijä osallistuu liiton valtakunnallisiin Alvari-perhetyön työkokouksiin, verkostoihin ja kehittämishankkeisiin.

Alvari-perhetyön prosessia koskevat laatuksriteerit

- Alvari-perhetyön asiakastyöstä tehdään asiakassuhteen alussa kirjallinen palvelusopimus perheen, kunnan lastensuojelun ja Alvari-perhetyöntekijöiden kesken. Sopimukseen kirjataan suunnitelma, lastensuojelun huolenaiheet ja muutostarpeet sekä asetetaan perhetyölle tavoitteet.
- Suunnitelmat tarkistetaan säännöllisin välein.
- Työntekijät antavat perheestä loppuarvioinnin perheelle ja yhteistyötahoille.
- Arviointi on kooste tehdystä työstä ja tavoitteiden toteutumisesta.
- Alvari-perhetyössä käytetään valtakunnallisesti yhtenäisiä lomakkeita.
- Asiakassuhteet kestävät 1-2 vuotta.
- Työntekijä suunnittelee työvuoronsa itsenäisesti ja perheiden tarpeidensa mukaisesti.
- Palvelusopimuksen piirissä olevien perheiden lukumäärä kerrallaan työntekijää kohtaan ei saa ylittää neljää.

Alvari-perhetyön koordinaation kriteerit

- Ensi- ja turvakotien liiton ja jäsenyhdistyksen kesken on tehty sopimus Alvari-perhetyöstä: ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta.
- Liitto järjestää valtakunnallisia ja paikallisia koulutuspäiviä sekä on tarvittaessa mukana neuvotteluissa kuntien kanssa.
- Liitto laatii vuosittain yhdistyksiä varten mallibudjetin.
- Liitto julkaisee Alvari-perhetyöstä tutkimusraportteja ja artikkeleita, pitää yhteyttä valtionhallintoon, kansallisiin ja kansainvälisiin järjestöihin sekä yliopistoihin ja muihin oppi- ja tutkimuslaitoksiin.

(Niemi 2008, 44.)

LIITE 2: Teemahaastattelurunko

- Alvari-perhetyö
 - Työskentelyn lähtökohdat ja tavoitteet
 - Työskentelyn kulku
 - Menetelmät ja toimintamallit
 - Työskentelyn lopetus

- Vanhemmuuden tukeminen

- Lapsen huomioiminen työskentelyssä

- Alvari-perhetyöntekijät
 - Vanhempien ja lasten kokemukset perhetyöntekijän tulemisesta perheeseen
 - Suhteen muodostuminen
 - Perhetyöntekijöiden rooli perhetyön prosessissa

- Palaute ja kehittämisideat
 - Mitä hyötyä perhetyöstä on ollut perheellesi?
 - Miten toivoisitte Alvari-perhetyötä kehitettävän?

LIITE 3: Esimerkki teemakartasta

HAASTATTELU	KOKEMUS LAPSEN OSALLISUUDESTA	PALAUTE	KEHITTÄMISIDEAT
Mutta musta lapsilla on myös oikeus, että voi olla vaan puhtaasti hauskaa työntekijän kanssa ja että ei stressata lapsia turhilla ongelmilla tai tehdä ongelmaa siitä, että täällä on työntekijöitä keskustelemassa. T1	Lapsella on oikeus olla lapsi. Lapsi ei ole vastuussa perhetyön prosessista.	Lapsen rooli perhetyössä on olla lapsi.	Lapsilähtöisten työmenetelmien kehittäminen, edesauttaako työskentely lasta, jos lapsi "irrotetaan" ongelmista.
Tärkeetähän on, että kaikki tulee huomioiduksi tasapuolisesti. Et kyl se on mun mielestä kauheen haasteellista se lasten huomioiminen. Kyllähän me aikuiset ollaan kauheen taitavia itse puhumaan. T2	Aikuisten kanssa tehtävä työ tekee lasten huomioimisesta haasteellisempää.	Koko perhe pitäisi huomioida, mutta lasten huomioiminen haasteellista.	Lasten huomioimista pitäisi tehostaa.

LIITE 4: Suostumus haastatteluaineiston käyttöön

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

27.5.2009

Arvoisa haastateltava

Opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa Helsingin yksikössä sosionomeiksi. Teemme opinnäytetyömme XXXX ry:n Alvari-perhetyöstä.

Opinnäytetyömme toteutetaan käyttämällä laadullista tutkimusmenetelmää, teemahaastattelua. Haastattelun jälkeen haastattelu litteroidaan.

Haastattelut nauhoitetaan. Saatua haastattelumateriaalia käytetään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja nauhat hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Opinnäytetyölle on anottu ja saatu tutkimuslupa XXXX ry:stä. Opinnäytetyömme arvioitu valmistumisajankohta on keväällä 2010.

Pyydämme lupaanne teidän sekä lastenne haastatteluista varten. Pyydämme myös lupaanne, jotta saamme käyttää lastenne haastattelun aikana tekemiä piirustuksia opinnäytetyössämme.

Suostun omaan ja lasteni haastatteluun sekä annan luvan lasteni piirustusten käyttämiseen opinnäytetyötä varten

Helsingissä _____ / _____

Allekirjoitus ja nimen selvennys

LIITE 5: Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

20.4.2009

Hei!

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikön sosionomi (AMK) opiskelijoita. Pyydämme XXXX ry:ltä tutkimuslupaa kerätä aineistoa opinnäytetyötämme varten haastattelemalla Alvari-perhetyöntekijöitä sekä Alvari-perhetyössä mukana olleita perheitä. Haastattelut suorittaisimme ajalla 1.5.2009–31.12.2009. Opinnäytetyömme aiheena on Alvari-perhetyöntekijöiden sekä Alvari-perhetyössä mukana olleiden perheiden kokemukset Alvari-perhetyöstä. Opinnäytetyö valmistuu keväällä 2010.

Lähetämme tämän tutkimuslupahakemuksen ohessa opinnäytetyömme tutkimussuunnitelman.

Opinnäytetyön tekijät

 Paikka, päivämäärä

Allekirjoitus, nimenselvennys

 Paikka, päivämäärä

Allekirjoitus, nimenselvennys

Yhteystiedot: Reetta Mäkinen

sähköpostiosoite

Anni Pasanen

sähköpostiosoite